

Samråd och dialog II

*Samråd och dialog II, Rapport från Integrationsverkets
samråd med NGO:er och andra aktörer*
Integrationsverkets rapportserie 2002:08

© Integrationsverket, 2002

ISSN 1404-5370

Integrationsverket
Box 633
601 14 Norrköping

Tryck: Berlings Skogs AB, Trelleborg, 2002

Samråd och dialog II

**Rapport från Integrationsverkets
samråd med NGO:er och andra aktörer**

Innehåll

7	Förord
9	Inledning
11	Metod och begrepp
11	11 Metod
12	12 Frivilligorganisationer (NGO) som begrepp
13	13 Disposition av rapporten
14	14 Dialogaktiviteterna – sammanfattningar, konkreta förslag och avslutande kommentarer
14	14 Panelseminarium i Trollhättan
28	28 Dialogmöte med muslimska organisationer i Malmö
31	31 Panelseminarium i Botkyrka
54	54 Juristworkshop i Stockholm
63	63 Konferens om vardagsrasism i Malmö
69	69 Avslutande kommentarer
70	70 Panelseminarium i Trollhättan
71	71 Dialogmöte i Malmö
71	71 Panelseminarium i Botkyrka
72	72 Internationell juristworkshop i Stockholm
73	73 Konferens om vardagsrasism i Malmö
73	73 Slutkommentar
75	75 Bilaga 1
79	79 Bilaga 2
80	80 Bilaga 3
81	81 Bilaga 4
83	83 Bilaga 5

Förord

Integrationsverket har av regeringen fått ett antal uppdrag till följd av Nationella handlingsplanen mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering. Ett av dessa uppdrag är Samråd och dialog. Uppdraget har som syfte att ge regeringen underlag för fortsatta överväganden kring behovet av ytterligare insatser mot rasism och etnisk diskriminering. För det syftet har Integrationsverket arbetat för att skapa en bred uppslutning av relevanta målgrupper i samhället som kan bidra till det uppställda målet. Integrationsverket valde att vid uppdragets början initiera samråd och dialog med frivilligorganisationer. Dessa aktiviteter resulterade i rapporten *Samråd och dialog I* (Integrationsverkets rapportserie 2001:07) som överlämnades till regeringen i augusti 2001.

De samråd och dialoger som redovisas i denna rapport avser perioden september till och med december månad 2001 och har förutom lokala NGO:er (frivilligorganisationer) också riktats till lokala politiker, myndigheter och tjänstemän.

Rapporten är en sammanställning över de insatser och åtgärder som har föreslagits av de olika medverkande grupperna. Även inbjudna föreläsare har haft möjlighet att framföra sina synpunkter. Att det finns en stor kunskap, målmedvetenhet och engagemang i det civila samhället i arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och diskriminering som är viktig att ta tillvara konstaterades redan i verket första rapport. I denna rapport har också insatser och åtgärder som föreslagits av specialister tillvaratagits.

Källdokumentationen bygger på anteckningar samt bandinspelningar (i något fall också videospelning) av dialogaktiviteterna. Den utgör grunden för sammanfattningen och kommentarerna i föreliggande rapport. Källdokumentationen och papers från de medverkande advokaterna i workshopen den 7 december 2001 angående strukturell diskriminering finns på

verkets hemsida www.integrationsverket.se under rubriken Publikationer.

Vår förhoppning är att rapporten kan ge regeringen underlag för fortsatta överväganden kring behovet av ytterligare insatser mot rasism, främlingsfientlighet och diskriminering.

I den fortsatta verksamheten med uppdraget kommer bl.a. insatser mot rasism och etnisk diskriminering utifrån ett köns- och klassperspektiv att uppmärksammas.

Norrköping den 7 oktober

Andreas Carlgren
generaldirektör

Anna Lindström
Avdelningschef

Inledning

Denna rapport redovisar de fem dialogaktiviteter som ägt rum under perioden september till och med december 2001. Dialogaktiviteterna genomfördes i form av två lokala panelseminarier, ett regionalt dialogmöte, en workshop och en regional konferens. De fokuserade målgrupperna var bl.a. lokala NGO:er (frivilligorganisationer), lokala politiker, tjänstemän och myndigheter.

I rapporten konkretiseras de tankar, idéer, synpunkter och förslag som framkommit under arbetet med uppdraget. De förslag som redovisas är inte förslag i meningen preciserade och konkret utarbetade i alla sina delar utan kan närmast betecknas som ”idéförslag” dvs relevanta och intressanta idéer från olika målgrupper.

Verkets ambition är att i samråd med målgrupperna analysera och prioritera de förslag som kan leda till konkreta insatser.

Den första aktiviteten var ett lokalt panelseminarium som arrangerades av Integrationsverket i samarbete med frivilligorganisationerna Integrationsforum och Världens kvinnor i Trollhättan. Seminariet fokuserade på rasism och diskriminering riktad mot invandrade kvinnor.

Den andra aktiviteten var ett dialogmöte som arrangerades på initiativ av Skåne läns länsstyrelse i Malmö. Det hade som syfte att skapa dialog och från myndigheterna att lyssna på NGO:ernas intryck av konsekvenserna av händelserna i USA den 11 september 2001.

Den tredje aktiviteten var ett lokalt panelseminarium som arrangerades av Botkyrka kommun i samarbete med Integrationsverket. Kommunens syfte var bl.a. att panelseminariet skulle bli ett första steg till en kommunal handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering.

Den fjärde aktiviteten var en workshop med advokater från USA, Nederländerna och England som ägde rum inom ramen för ett symposium om strukturell diskriminering i Stockholm

som arrangerades av Integrationsverket. Där diskuterades de privatpraktiserande advokaternas roll i bekämpningen av strukturell diskriminering utifrån ett internationellt perspektiv.

Den sista aktiviteten var en regional konferens som behandlade främlingsfientlighet och vardagsrasism. Den genomfördes i Malmö och arrangerades av Skåne läns länsstyrelse i samarbete med Integrationsverket. Cirka 130 personer deltog bl.a. tjänstemän från olika kommunala förvaltningar, myndigheter och frivilligorganisationer.

Ansvarig för planering och genomförande av dialogaktiviteterna har varit Gunn Stenhammar Metdonaj, ansvarig för uppdraget Samråd och dialog. José Alberto Diaz, doktor i sociologi, och Paul Lappalainen, jurist och expert på diskrimineringsfrågor, har bidragit med värdefulla sakkunskaper under arbetets gång. Samtliga arbetar på Integrationsverket.

Vid planeringen och genomförandet av workshopen med privatpraktiserande advokater var Paul Lappalainen sakkunnig och deltog aktivt i arbetets olika delar.

Abla Wehbe, ordförande i Världens kvinnor i Trollhättan, Jorge Pereira, Integrationsforum i Trollhättan och Linda Karlsson, projektledare på Introduktionsenheten i Botkyrka kommun var verkets kontakt- och nyckelpersoner vid de gemensamt planerade och genomförda panelseminarierna i respektive kommun.

I arbetet med att identifiera relevanta lokala frivilligorganisationer i Botkyrka deltog Ammar Makboul från Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS).

Dialogmötet med muslimska organisationer i Malmö ansvarade Skåne läns länsstyrelse för. Esmail Salehi från Skåne läns länsstyrelse var kontakt- och nyckelperson vid planeringen och genomförandet av konferensen i Malmö om hur främlingsfientlighet och vardagsrasism kan förebyggas och motverkas.

Metod och begrepp

Metod

Verkets arbetsmetod gick ut på att skapa olika mötes- och dialogformer mellan viktiga lokala och regionala aktörer kring arbetet mot rasism och diskriminering. Aktiviteterna genomfördes i form av två panelseminarier, ett dialogmöte, en workshop och en konferens. I varje aktivitet lyfte man fram specifika och relevanta frågor med anknytning till det centrala temat. Man följde även de lokala och regionala samarrangörernas behov, intressen och förutsättningar.

Fokus på NGO:er

Verket har fokuserat på ett urval NGO:er, bland annat kvinnoorganisationer samt advokater, forskare och kommunpolitiker. När det gäller verkets kriterier för att välja de föreningar som bjudits in till aktiviteterna har framför allt två principer gällt. Dels att välja relevanta organisationer och föreningar på lokal och regional nivå, dels att dessa har en profilerad verksamhet i arbetet mot diskriminering och rasism. För att nå dessa föreningar användes lokala konsulter/nyckelpersoner som kände till områdets verksamhet och/eller själv deltog i den. Kontakter med lokala politiker svarade Integrationsverket respektive Botkyrka kommun för. Syftet var att i möjligaste mån inbjuda representanter för alla partier för att få en bred politisk dialog.

Program med frågeställningar och annat relevant material skickades till deltagarna en tid före varje panelseminarium. Frågeställningarna skulle besvaras skriftligt och lämnas under seminariet eller inom en vecka från seminarietillfället. Ett grupparbete genomfördes efter varje panelseminarium och en frågestund ingick i varje aktivitet. Där diskuterades och ventilerades för deltagarna viktiga frågor inom ramen för de preciserade frågeställningarna.

Resurser och metदानpassning

Ett intryck från de lokala panelseminarierna är generellt att de förslag man lämnade från NGO:erna, med några undantag, var mindre fokuserade och konkreta jämfört med de förslag som nationella NGO:er som deltog i panelseminarierna lämnade och som redovisas i regeringsrapporten *Samråd och dialog I*.

Detta kan tyda på att de lokala NGO:erna inte har samma möjlighet att aktivt medverka i denna dialogform. Man bör därför metodologiskt ta hänsyn till detta i det fortsatta arbetet med uppdraget. En utveckling mot olika gruppdynamiska metoder är därför en tänkbar inriktning.

Vid panelseminariet i Botkyrka fick deltagarna ytterligare ett tillfälle att inkomma med kompletterande synpunkter på de preciserade frågeställningarna då en CD-rom framställdes på initiativ av Botkyrka kommun med inspelade anföranden från panelseminariet. Denna skickades till samtliga deltagare i syfte att efter godkännande av deltagarna läggas ut på Botkyrka kommuns hemsida. Kompletterande synpunkter på frågeställningarna kunde lämnas inom en vecka efter det att deltagarna erhållit CD-romen.

De NGO:er som inbjöds till Trollhättan och Botkyrka var föreningar både utan och med anknytning till kommunal verksamhet i form av projekt o.dyl. Genom en sådan samverkan med kommuner har NGO:erna i kraft av sitt oberoende möjlighet att påverka de kommunala besluten utifrån det civila samhällets perspektiv.

Frivilligorganisationer (NGO) som begrepp

Sverige har en lång tradition av organisationer, föreningar och folkrörelser som på ideell basis lyfter fram viktiga samhällsfrågor för att främja sina medlemmars intressen. Här återfinns bland annat politiska partier, fackliga organisationer, arbetsgivarorganisationer, hyresgästföreningar, studieorganisationer, religiösa föreningar samt idrotts- och nykterhetsföreningar.

Dock har de olika organisations- och föreningsformerna ändrat form och innehåll i takt med samtidens behov och intressen. De traditionella, eller »äldre«, föreningarna har fastare former, strukturer och detaljerade stadgar. De nyare former som har uppstått kring aktuella samhällspolitiska frågor kännetecknas av friare struktur och mer flexibla former för engagemang och aktiviteter.

Inom FN och EU har man länge använt förkortningen NGO som står för Non Governmental Organisation. Förkortningen betecknar de frivilliga organisationsformer vars arbete till stor del består av ideella insatser. I beteckningen NGO kan man i

princip inkludera det civila samhällets organisationer och föreningar som bedriver sin verksamhet utanför de statliga och kommunala institutionerna och näringslivet. I denna rapport följer definitionen av NGO:er detta synsätt.

Definitioner på de mest vanliga begreppen inom verksamhetsområdet exempelvis rasism, vardagsrasism, främlingsfientlighet och strukturell/institutionell diskriminering redovisas i bilaga 1.

Disposition av rapporten

Denna rapport består, utöver inledning och metod, av två delar. I den första delen sammanfattas de fem genomförda dialogaktiviteterna i kronologisk ordning. Efter varje sammanfattning följer ett urval av de förslag som framkommit. I de avslutande kommentarerna behandlas dialogaktiviteterna tematiskt. Den andra delen består av bilagor.

Källdokumentationen, bygger på anteckningar och bandinspelningar samt i något fall även videoinspelning (Botkyrka), och utgör grunden för sammanfattningen och kommentarerna i rapporten. Källdokumentationen och papers från de medverkande advokaterna från England, Nederländerna och USA kan hämtas på verkets hemsida www.integrationsverket.se under rubrik Publikationer.

Adriana Velasquez, fil.mag. i etnologi vid Södertörns Högskola har skrivit sammanfattningar, kommentarer och avslutande kommentarer med utgångspunkt i den redovisade källdokumentationen. Inledningsavsnitt, konkreta förslag som framkommit från dialogaktiviteterna och begreppsdefinitionerna har sammanställts av Gunn Stenhammar Metdonaj (Se bilaga 1).

Källdokumentationen har utarbetats av Margareta Melin (panelseminarierna i Trollhättan och Botkyrka), Gabriel Jatta och Ragnhild Frountzos (även översättning) (juristworkshopen i Stockholm), Alireza Javaheri (konferensen om vardagsrasism i Malmö) och Gunn Stenhammar Metdonaj (dialogmötet med muslimska organisationer i Malmö).

José Alberto Diaz, fil.dr, Integrationsverket och Adrian Groglopo, ansvarig för forskningsdelen på Integrationsverkets kunskapsportal www.sverigemotrasism.nu, har bidragit med värdefulla synpunkter vid sammanställningen av rapporten.

Dialogaktiviteterna – sammanfattningar, konkreta förslag och avslutande kommentarer

Panelseminarium i Trollhättan

Panelseminarium om lokala insatser mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering ur ett kvinnoperspektiv den 15 september 2001 i Trollhättan. (Se program i bilaga 2)

Bakgrund

Panelseminariet arrangerades av Integrationsverket i samarbete med Världens kvinnor och Integrationsforum i Trollhättan. Det ägde rum i Arbetareföreningens Hus i Trollhättan den 15 september 2001. Moderator var journalisten Jan Lundqvist. Seminariet väckte uppmärksamhet i media – både press och radio. Seminariet samlade ett flertal lokala NGO:er och politiker från Fyrstadsområdet. Syftet med seminariet var att, med utgångspunkt ur ett kvinnoperspektiv, sammanställa synpunkter och idéer kring behovet av framtida insatser för att motverka rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering.

Det är viktigt att påpeka att några muslimska föreningar uteblev från seminariet på grund av händelserna den 11 september i New York. De lämnade återbud eftersom de var rädda att medverka i offentliga sammanhang efter dessa händelser.

Under seminariet behandlades fyra frågeställningar. Frågorna berörde NGO:ernas konkreta arbete, deras prioriteringar och deras tankar kring olika sätt att förbättra det framtida arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering. Deltagarna skulle fokusera och reflektera över invandrade kvinnors dubbla utsatthet i samhället och över hur detta uttrycks på det lokala planet. Kommunens samhällsinsatser gällande detta skulle diskuteras. Förslag och idéer för det lokala

gemensamma arbetet skulle formuleras utifrån preciserade frågeställningar.

Vid inledningsanförandet påpekade Gunn Stenhammar Metdonaj från Integrationsverket, tillsammans med de lokala arrangörerna, vikten av att sätta det lokala perspektivet i fokus, samt betona frågor om den främlingsfientlighet, rasism och etnisk diskriminering som riktas mot kvinnor.

Externa anföranden

Tre externa talare framförde sina anföranden. Dessa var: *Ingela Bergendahl*, regionråd i Västra Götalandsregionen; *Margreth Johnsson*, kommunalråd i Trollhättan och *Gunvor Ngarambe*, från FN-föreningen i Stockholm.

Attitydförändringar – individens eget ansvar

Ingela Bergendahl inledde sitt anförande med en diskussion om vikten av varje individs eget ansvar när det gäller att förändra värderingar och attityder om kvinnorna och deras roll i det mångkulturella samhället. Denna omfattande förändringsprocess är inte bara politikernas uppgift, utan den måste ske även på en individuell nivå.

Behov av språkstöd och tolk bör tillgodoses

Bergendahl belyser också behovet av att invandrade kvinnor ska förstå och själva bli förstådda i olika vardagliga sammanhang. Ibland behöver invandrade kvinnor språkstöd och tolk när de har kontakt med olika institutioner och myndigheter.

Integrations- och jämställdhetsmål kräver praktisk tillämpning

Bergendahl menar att Västra Götaland har väl definierade och omfattande mål och policy för integration och jämställdhet, men när det gäller dess praktiska tillämpning är det lite som har gjorts. Västra Götalandsregionen är den tredje största arbetsgivaren i Sverige som trots sin stora andel anställda kvinnor ändå har tillsatt män på majoriteten av ledande ställningar.

Att integrations- och jämställdhetsmål inte har tillämpats drabbar även många invandrade kvinnor som trots hög utbildning inte får ett arbete som motsvarar deras kunskap. Bergendahl understryker hur angeläget det är att ett kvinnooperspektiv omsätts i praktiken.

Chefs- och politikerutbildningar medvetandegör

Man har bedrivit olika verksamheter med syfte att motverka diskriminering. Det gäller exempelvis arbete för att legitimera utländsk behörighet, ge personer med utländsk bakgrund möjlighet att bygga upp språkkunskaper, revidera gammal praxis och innehåll kring de språktester som myndigheter använder sig av, samt att ange riktlinjer för språktolkning.

Bergendahl menar även att Västra Götalands integrations- och jämställdhetspolicy förpliktigar cheferna att ta ett aktivt ansvar för att de formulerade målen genomförs i praktiken. Olika seminarier för chefer och politiker har organiserats med syfte att väcka tankar kring detta.

Handlingsplan för inflytande och delaktighet

Margreth Johnsson betonar i sitt anförande behovet av samverkan mellan kommunen och NGO:erna som en nödvändighet i förändringsarbetet. För henne är också språket nyckeln för att främja ett närmande mellan svenskar och invandrare. Rassistiska yttringar och grupper är ett stort problem i kommunen. Man har därför gett sitt stöd åt aktiviteter för att motverka rasism och främlingsfientlighet.

Olika projektförslag är på remiss och väntar på att bli behandlade. Ett av dessa är en handlingsplan för demokrati och framtidstro. Planen har som syfte att uppmuntra personer med utländsk bakgrund till deltagande, inflytande och delaktighet, bland annat genom mer lättillgänglig information om politik och förvaltning. Den informationen kan också ges på olika språk.

Projekt för att motverka diskriminering mot kvinnor

Ett annat projektförslag är »Equalprojekt« som bygger på en samverkan inom den s.k. Fyrstadsregionen, som omfattar de fyra kommunerna Trollhättan, Vänersborg, Uddevalla och Lysekil. Projektet handlar bland annat om kvinnor på arbetsmarknaden, och har ett jämlikhets- och mångfaldsperspektiv. När det gäller konkreta insatser som har gjorts för att motverka diskriminering mot kvinnor i Trollhättan lyfter Johnsson fram projektet »Kvinnofrid« som är ett handlingsprogram för insatser mot våld mot kvinnor. Genom detta program försöker man hjälpa kvinnor som utsatts för olika slags kränkande behandling.

FN:s kvinnokonvention

Gunvor Ngarambe, som är ordförande i FN-föreningen i Stockholm, beskriver i sitt anförande föreningens arbete för att motverka diskriminering mot kvinnor. FN:s kvinnokonvention (The Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women, CEDAW) är ett exempel. Den antogs 1979 och Sverige var det första landet som ratificerade den. Trots att konventionen är 22 år gammal finns det få som känner till den. Ratificeringen av konventionen innebär att den accepteras som lag och kan på så sätt användas i arbetet för jämställdhet och mot diskriminering. Konventionen beskriver vad som avses med diskriminering mot kvinnor och vilket statens ansvar är. Den tar även upp kvinnors utbildningsmöjligheter och arbetsmarknadssituation.

Effekterna av FN-konventionen bristfälligt dokumenterade

Konventionen har ett kontrollsystem som anses vara det intressantaste och viktigaste eftersom man med hjälp av detta kan se till att konventionens mål efterlevs. Systemet fungerar genom en övervakningskommitté, rapporter som skickas till FN:s generalförsamling, samt genom frågor som FN ställer till regeringarna om effekterna av lagstiftningen.

Ngarambe är kritisk mot att Sverige, som betraktar sig som väl framme när det gäller jämställdhet, utelämnar just effekterna av lagstiftningen som hon anser är den viktigaste delen av konventionen eftersom den visar svagheter i det genomförda arbetet. Hon nämner också att rapporter har visat att invandrade kvinnor som lever i Sverige i högre utsträckning är utsatta för arbetslöshet, tillfälliga anställningar och olika former av diskriminering än infödda svenska kvinnor.

Anförande från NGO:er

Sammanlagt sju NGO:er presenterade sitt arbete. Dessa var: Integrationsföreningen AGERA i Lysekil, Integrationsforum i Vänersborg, Integrationsforum i Trollhättan, Kvinnojouren Duvan, Trollhättans FN-förening, Vänersborgskvinnor och Världens kvinnor.

Länk mellan kommun/myndigheter och allmänheten

Petra Dahl från Integrationsföreningen AGERA uppmärksammar vad hon kallar »småstadsproblematik« som innebär att diskrimineringsproblematiken i småstäder negligeras i förhållande till storstäder. Dahl menar att AGERA främst har riktat in sig på att väcka politikernas intresse i integrationsfrågor och hon understryker vikten av samarbete mellan föreningen och kommunen för att underlätta integrationsarbetet. AGERA har även försökt engagera människor i allmänhet i frågor som rör integration. De vill se sig som en länk mellan kommun/myndigheter och allmänheten.

Föreningen har inte specifikt prioriterat kvinnofrågan. Men de är intresserade av invandrade flickors situation i skolan och försöker se vilka insatser som kan främja ett jämlikare förhållande för dem. Föreningen har förhoppningar om att starta en Integrations/Rådgivningsbyrå med syfte att ge personer med utländsk bakgrund i kommunen stöd och råd i olika frågor. Föreningen anser att det finns ett behov av att diskutera viktiga frågor som exempelvis kulturella värderingar och även att organisera aktiviteter, föreläsningar och debatter.

Den nya formen av folkrörelse

Elmi Abdiasis från Integrationsforum i Vänersborg berättar att forumet, som samlar ett 20-tal föreningar, genom kommunens stöd har fått ett kontor och strävar efter att kunna anställa en person på halvtid. Integrationsforum har organiserat olika föreläsningar av vilka en handlade om kvinnor/flickor i det svenska samhället. Man har också gjort en kartläggning av invandrade kvinnors situation på arbetsmarknaden, och bedrivit olika aktiviteter med fokus på skolelever.

Jorge Pereira från Integrationsforum i Trollhättan skiljer mellan »den gamla folkrörelsen« och den nya typen av folkrörelser. Han menar att den gamla formen av folkrörelse har det svårt med att engagera människor, medan de nya folkrörelserna som t.ex. antirasistiska rörelser, miljörörelser och andra, har vuxit och fortsätter att växa. Intresset ökar bland dessa att närma sig NGO:ers arbete.

Pereira menar att NGO:ers erfarenhet är viktiga att tillvarata. Han berättar att forumet har startat en Antidiskrimineringsbyrå och att samverkan mellan olika organisationer och myndigheter, tillsammans med de nätverk som utvecklas inom Integrationsforum, är avgörande för att finna lösningar på de diskrimineringsärenden som kommer in. Han påpekar även att de flesta fall som har kommit in till Antidiskrimineringsbyrån handlar om diskriminering i den offentliga sektorn.

Kvinnokulturhus som samlingsplats

Monika Larsson berättar att Kvinnojouren Duvan är en samslutning av kommunalt och ideellt arbete och har som syfte att stödja kvinnor i kris. Kvinnojourens verksamhet är spridd över landet och fortsätter att växa. Larsson lyfter fram föreningens samarbete med Integrationsforum och Antidiskrimineringsbyrån.

Man har även startat ett kvinnokulturhus som är tänkt ska fungera som en samlingsplats för kvinnor där både invandrade och svenska kvinnor som söker sig till kvinnojouren bjudits in för att diskutera olika frågor och möta flera kulturer.

»Föräldradiskriminering«

Bengt Gustavsson från FN-föreningen i Trollhättan beskriver föreningens arbete med ungdomar i skolan och deras samarbete med andra organisationer. Han menar att i fortsättningen ska mobbning och kvinnofrågor prioriteras, framförallt invandrade kvinnor som utsätts för det han kallar »föräldradiskriminering«. Många av dessa kvinnor är »inlåsta« i hemmet eftersom de har svårigheter med det svenska språket, menar han.

Viktigt att bryta kvinnors isolering

Afsha Ulldahl från föreningen Vänersborgskvinnor berättade att föreningen startade ca två veckor före panelseminariet och att de prioriterar att bryta den isolering som många kvinnor, både svenska och invandrade, lever i idag, samt stödja och hjälpa dem att komma ut på arbetsmarknaden och i det sociala livet. Föreningen vill skapa ett nätverk mellan olika kvinno-grupper och kulturer.

Abla Wehbe som representerar föreningen Världens Kvinnor berättar att föreningen har funnits i ca 5 år och består av ca 40 kvinnor från 10 olika länder. Hon påminner om invandrade kvinnors dubbla utsatthet i det svenska samhället och anser att språksvårigheter och bristfälliga sociala nätverk bland svenskar är de främsta orsakerna till isolering. Hon anser att samverkan med kommunen är väsentlig i föreningens arbete.

Förslag till framtida arbete är att stödja kvinnor som känner sig diskriminerade av det svenska samhället och av sin egen kultur, liksom att främja deras engagemang och vilja att organisera sig i NGO:er. Hon anser att man borde arbeta för att ge stöd till förvärvsarbetande invandrade kvinnor som på grund av etnisk bakgrund får sämre lön och arbetsvillkor. Man bör också arbeta för att bryta arbetslöshetsmönster och uppmuntra de som vill satsa på eget företagande.

Mer stöd till NGO:er från kommuner

Wehbe anser även att man bör satsa på lokal information och upplysning, bilda tjejgrupper på skolan och utveckla olika samarbetsformer. Wehbe anser att genom samverkan kan de olika NGO:erna påverka kommunen att fokusera på frågor om rasism och främlingsfientlighet och se över kommunens regelverk, stadgar och policys. Kommunen borde också bidra mer i dessa frivilligorganisationers arbete, både lokalt och nationellt, med mera stöd och uppmuntran, inte minst ekonomiskt.

Tillämpningen av mångfaldsplaner bör utvärderas

Wehbe påminner om att både staten och kommunen måste vara en förebild när det gäller att anställa personer med utländsk bakgrund även på höga tjänster. Alla kommuner har en mångfaldsplan och Integrationsverket borde utvärdera hur dessa planer praktiskt kommer till uttryck. Även näringslivet, som är en viktig aktör i samhället, ska uppmuntras att motverka etnisk diskriminering.

Anförande från lokala politiker

Alla representanter från politiska partier kommer från Trollhättan. I följande avsnitt sammanfattas deras tankar och visioner kring ämnet.

Kristdemokraterna

Kds, Trollhättan representeras av Pernilla Gunther. Hon ställer sig kritisk mot den manliga strukturen i den politiska kåren och menar att den utgörs mestadels av äldre herrar som visar nedlåtande attityder gentemot kvinnor. Som kvinna och politiker måste man vara medveten och reagera inför sådana situationen när dessa kommer till uttryck. När det gäller det lokala arbetet anser hon att det är viktigt att hitta stödfamiljer som kan stödja och hjälpa ensamstående mammor. Kvinnojourer och kvinnoorganisationer är viktiga och kvinnor måste informeras att dessa finns.

Miljöpartiet

Miljöpartiets representant, Anna Sibinska, menar att det är viktigt att kvinnor – framförallt unga flickor – blir medvetna om att kvinnor och män lever under skilda villkor. I sitt arbete som lärare ser hon att flickor från andra kulturer inte mår bra och ingen reagerar. Det handlar om flickor som inte delar föräldrarnas kulturella värderingar. Hon anser att problemet borde uppmärksammas på ett tidigare stadium och inte när flickorna kommer efter i undervisningen. Dessa flickor borde få hjälp och stöd av de olika kvinnoorganisationerna. En mötesplats för att diskutera olika frågeställningar borde skapas.

Kvinnokonventionen borde återöppnas av de olika NGO:erna och politiska partier. Sibinska menar att männen borde integreras i arbetet för jämställdhet. Jämställdhet måste finnas hemma. Männen måste dela på hemarbetet. Hon anser även att invandrade mäns exilsituation av arbetslöshet, utanförskap och frustration bör uppmärksammas.

Folkpartiet

Britt Hallgren från Folkpartiet uppmärksammar de trakasserier som muslimer utsätts för. Även flickornas situation i skolan är en viktig angelägenhet. Det finns fördomar hos både svenskar och invandrade när det gäller värderingar och synen på flickors uppföstran. Lösningen enligt Hallgren är att se individen och att undvika generaliseringar.

Liberala ungdomsförbundet

Emila Pasic från Liberala ungdomsförbundet menar att kombinationen kvinna, invandrad och akademiker inte är speciellt gångbar i Sverige. Många akademiker med stor kompetens, främst kvinnor, har svårt att hitta arbete. Invandrade kvinnor

borde få möjlighet att visa vad de kan, att få bra arbete och bli förebilder för andra arbetssökande kvinnor. Det lokala arbetet och den samverkan som finns mellan eldsjälar och politiska partier i Kronogårdsprocessen är Pasic's exempel på hur man kan komma åt problematiken.

Centerpartiet

Ann-Marie Wennerberg från Centerpartiet menar att den lokala segregationen i Trollhättan är ett hinder för integrationen eftersom den hindrar den nödvändiga kontakten människor emellan. Hon menar även att man har dragit ned på stödet till föreningar när de istället borde ha ett utökat stöd. Hon menar att det har skrivits många handlingsprogram i kommunen men det viktigaste är att de följs upp och genomförs.

Moderaterna

Moderaternas representant Emina Johansson menar att partiet vänder sig till alla. Enligt Johansson har kvinnorna fått det bättre i Sverige. Männerna har däremot inte fått det bättre. Kommunen och myndigheter har gjort många samhällsinsatser, men resurser måste riktas till polis, skola och arbetsmarknad. Polisen bör prioritera våld mot barn, ungdomar och kvinnor: skolan bör öppna sin verksamhet gentemot föräldrar för samtal och diskussion och man bör se till att alla får jobb.

Grupparbeten

Efter de olika anförandena följde ett grupparbete. Deltagarna delades in i två grupper och varje grupp diskuterade tre frågor. Frågorna och gruppernas svar sammanfattas nedan.

Vilka frågor bör prioriteras?

Grupp 1 kom överens att man borde lägga större vikt vid hur barn och ungdomar tilltalar varandra. Man ska visa nolltolerans mot kränkande ordalag och behandling riktade mot flickor. Våld mot kvinnor bör också prioriteras och att det är viktigt att rikta sig mot mannen i denna fråga. Grupp 2 ansåg att arbetsmarknadsfrågan borde prioriteras eftersom arbete är viktigast för både personligt välbefinnande och integration.

Hur kan vi samarbeta? Vilka hinder och möjligheter finns?

Grupp 1 menade att ett hinder kan vara att samhället är mångfacetterat och att det finns många grupper och intressen som styr. Men möjligheter finns. Att bygga vidare på samverkan mellan olika aktörer är en av dessa. Det diskuterades även att man måste räkna med ett manligt perspektiv på kvinnoproblem. Ett »manshus« där män kan få stöd i sin situation är en sådan möjlighet.

Ett nytt handlingsprogram vid namn »Demokrati och framtidstro« lyftes fram som ett viktigt dokument, men viktigast är att programmet blir en praktisk verklighet och att det når alla organisationer. Grupp 2 betonade också vikten av samverkan mellan NGO:er, politiker och myndigheter. De såg behovet av att skapa en mötesplats eller ett center där olika krafter och organisationer kan samlas. Ett sådant center skulle samla alla NGO:er, underlätta utbyte av erfarenhet och kompetens dem emellan och utgöra ett komplement till politiker och myndigheter.

Hur kan samarbetet konkretiseras?

Grupp 1 kom inte fram till några konkreta förslag men formulerade tanken att utveckla och bredda det samarbete som redan finns. Grupp 2 menade att det är viktigt att klart definiera rollerna mellan NGO:er och politiker. Politikerna uppmanades att prioritera det civila samhällets insatser, att se NGO:erna som en resurs, att rådfråga dem och att använda deras kunskaper.

Ett konkret arbete, som redan är på gång, är att kartlägga de olika nätverk och krafter för integration som finns i regionen. Därefter kan man lägga förslag om en mötesplats.

I en spontan diskussion som följde efter gruppredovisningarna uppstod en viss positionering mellan NGO:erna och politikerna. NGO:erna betonade sitt engagemang och erfarenhet som en resurs i det lokala samarbetet, och politikerna försvarade sitt arbete och engagemang. En av politikerna försökte överbrygga denna klyfta genom att uppmuntra dem att se politikerna som en del av nätverket och genom att lova att förbättra kommunikationen mellan politikerna och NGO:erna.

En annan viktig fråga var NGO:ernas behov av ekonomiska resurser. Man påpekade att det inte räcker med ett bra samarbete. NGO:erna måste ha ekonomiska resurser för att driva verksamheter på ett effektivt sätt. Även ideellt arbete kräver ekonomiska resurser och dessa måste komma från kommunen och staten.

De frågor som främst väckte oenighet var hur samarbetet skulle organiseras och vem som ska ta ansvar för att det sker på ett organiserat sätt. Både NGO:er och politiker var överens om att det är viktigt att de behåller sin integritet och roll eftersom det är det som är styrkan och vitaliteten i samarbetet. Att samverkansgruppens diskussioner och överenskommelser blir handling och genomförs i praktiken var också ett viktigt påpekande.

Några konkreta förslag som togs upp var att tillsätta en grupp bestående av NGO:er, politiker och myndigheter som ska samlas för att hitta samarbetsformer, att försöka hitta en

gemensam lokal i varje kommun där de olika deltagande aktörer kan samlas för att underlätta samarbetet, och att arrangera ett nytt möte med utgångspunkt i hela Fyrstadsregionen.

Sammanfattande kommentarer

Praktisk handling avgörande

Det grundläggande syftet med panelseminariet var att sammanställa synpunkter, förslag och idéer som ska förstärka arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering, med tonvikt på kvinnors specifika problematik. NGO:er, myndigheter och politiska partier hade som syfte att tillsammans hitta samverkanskanaler för att uppnå uppställda mål. Det rådde enighet om vikten av att förbättra och fördjupa parternas samarbete och kommunikation. En annan allmän uppfattning var att samtal och samverkan är viktigt, men det allra viktigaste är att alla diskuterade frågor, projekt och målsättningar genomförs i praktiken.

NGO:ernas bristfälliga ekonomiska resurser

Under grupparbetena tog NGO:erna upp sina ekonomiska begränsningar. Även en politisk representant kritiserade det indragna stödet till föreningarna. Stödet beskrevs av NGO:erna som en förutsättning för att deras arbete ska genomföras på ett bra och effektivt sätt. Den frågan fick dock inte mycket gehör.

Kvinnoperspektivet belystes bäst av invandrade kvinnor

Med tanke på panelseminariets specifika mål att fokusera på ett kvinnoperspektiv och konkretisera visioner och målsättningar var resultatet begränsat. En stor del av inläggen i seminariet behandlade frågan om rasism, främlingsfientlighet och diskriminering i ett generellt perspektiv, istället för det avsedda kvinnoperspektivet. De som i huvudsak anlade ett kvinnoperspektiv under seminariet var kvinnorna själva och i synnerhet de invandrade kvinnorna, något som visar på svårigheten för män att utgå från ett kvinnligt fokus. Detta blir en viktig fråga att fundera kring.

Manliga mönster och tankesätt måste bemötas och ifrågasättas

Såväl de svenska som de invandrade kvinnorna som deltog i seminariet vittnar om egna upplevelser av diskriminering och berättar om svårigheterna att bemöta manliga strukturer och föreställningar i arbetet och i vardagen. Bekämpningen av könsdiskriminering som är jämlikhetens och jämställdhetens kanske främsta mål, förekommer i alla kulturer, på alla nivåer och på olika sätt, men det är få som har mod att uppmärksamma detta.

Att försöka kartlägga de olika tillfällen där könsdiskrimine-

ring förekommer är svårt. Manliga mönster och tankesätt som utgör grunden för könsdiskriminering måste ständigt bemötas och ifrågasättas, annars blir det svårt att försöka åstadkomma en förändring av attityder.

Det finns säkert en stor vilja från alla deltagare i seminariet, både män och kvinnor, att försöka motverka alla sorters diskriminering, även könsdiskriminering. Men förändringen måste ske från såväl ett grundläggande individuellt plan som ett samhälleligt plan. Män i ledande ställningar måste reflektera över sin roll och de värderingar och attityder som hör till den rollen för att kunna göra något åt den könsdiskriminering som drabbar kvinnor.

Viktigt att tydliggöra diskrimineringens olika former och nivåer
Trots att det finns en tendens att gärna ta upp den diskriminering som invandrade kvinnor utsätts för, är tyvärr diskriminering mot kvinnor en mångkulturell företeelse. Viktigt är då att klargöra diskrimineringens olika former och nivåer för att kunna förebygga och motverka den. Det är viktigt att uppmärksamma invandrade kvinnors dubbla utsatthet och den roll kulturella föreställningar spelar i sammanhanget. Att diskrimineras både som kvinna och som invandrad är en tung börda att bära på.

Antidiskrimineringsarbetet bör konkretiseras genom NGO:er
Både NGO:erna och politikerna ser fördelarna av att konkretisera arbetet mot diskriminering genom NGO:ernas praktiska verksamhet. Kvinnojourer som stödjer kvinnor i utsatta situationer, diskussionsgrupper, skolaktiviteter, och andra verksamheter riktade till kvinnor ökar möjligheter till dialog och förståelse av problemet. Kulturella, religiösa och andra typer av föreställningar bör diskuteras och bearbetas. Detta kan leda till att de värderingar som utgör grunden för diskriminerande och främlingsfientliga attityder så småningom kan övervinnas.

En dialog förutsätter dock alltid två sidor och männen och de manliga värderingar de omhuldar måste integreras i den dialogen. Kvinnoperspektivet måste berikas med manlig delaktighet. Både svenskfödda och invandrade män bör integreras i arbetet för jämställdhet. Diskrimineringens olika uttryck bör synliggöras, diskuteras och motarbetas.

Dialogplattformar för diskussion om jämställdhet

Det fysiska våldet mot kvinnor uppmärksammades också under seminariet. Våld mot kvinnor är ett sammansatt problem där psykologiska, sociala, ekonomiska och kulturella faktorer spelar roll. Polisinsatser efterlystes i denna fråga. Polisen kan stoppa det omedelbara våldet och även ge kvinnor ett visst skydd. Men de har svårt att nå den privata sfären där våld mot

kvinnor brukar utövas och de grundläggande orsakerna till denna typ av våld.

NGO:erna kan hjälpa till att bearbeta en, eller några aspekter av denna fråga. Den kulturella aspekten är en av dessa. Kulturella värderingar om överordning och underordning när det gäller kön kan bearbetas och motarbetas genom en ständig, öppen och ömsesidig dialog där frågor kring detta kan ventileras.

Bilden av invandrade kvinnor måste nyanseras

NGO:erna som drivs av kvinnor har lättare att utgå från ett kvinnoperspektiv och det är viktigt att ge dessa organisationer mer utrymme för att kunna utveckla och förbättra deras arbete. Flera av kvinnoförningarnas arbete inriktar sig på att hjälpa kvinnor i extrema situationer.

En icke avsiktlig konsekvens av detta kan vara att man skapar en allmän bild av kvinnan som offer, främst av den invandrade kvinnan. Detta kan bidra till att förstärka stereotypa bilder som låser fast invandrade kvinnor i en kategorisering som inte ger en rättvis bild av verkligheten.

Kategorin invandrade kvinnor är en sammansatt grupp som består av kvinnor med skilda kulturella, intellektuella, ekonomiska och sociala bakgrunder. Det är viktigt att se gruppens olika nyanser för att kunna förstå och lösa dess olika problematik i frågor om jämställdhet och integration.

Konkreta förslag

Här följer ett urval av förslag från panelseminariet.

Förslag från NGO:er

- Lokala forum behövs för att diskutera exempelvis kulturella värderingar och för att arrangera olika aktiviteter, föreläsningar och debatter.
- NGO:erna, i kraft av sitt oberoende och sina kunskaper och erfarenheter, bör tillvaratas mer både av myndigheter och politiker.
- Skapa nätverk mellan olika lokala kvinnogrupper och kulturer och knyt kontakter med redan befintliga nätverk.
- Kvinnors isolering måste brytas och de måste bli delaktiga i det sociala livet och arbetsmarknaden.
- Mer samarbete mellan lokala föreningar i arbetet mot gemensamma mål.
- Utveckla starka regionala nätverk med NGO:er i kampen mot diskriminering och rasism.
- Prioritera kvinnofrågor och mobbning på det lokala planet. Motverka »föräldradiskriminering« dvs. många kvinnor är isolerade i hemmen på grund av språksvårigheter.

- Utveckla metoder lokalt för att stödja invandrade kvinnor som känner sig diskriminerade och främja deras engagemang och vilja att organisera sig i föreningslivet.
- Ge stöd till förvärvsarbetande invandrade kvinnor som på grund av etnisk bakgrund får sämre lön och arbetsvillkor.
- Bilda tjejgrupper i skolan och utveckla nya samarbetsformer. Genom samverkan kan de olika NGO:erna påverka kommunen att fokusera på frågor om rasism och främlingsfientlighet och bidra till att kommunens regelverk, stadgar och policy ses över.
- Kommunen bör bidra mer till föreningarnas arbete – mera stöd och uppmuntran - både lokalt och nationellt – inte minst ekonomiskt.
- Staten och kommunen måste vara en förebild när det gäller att anställa personer med utländsk bakgrund även på höga tjänster.
- Integrationsverket bör utvärdera hur kommunernas mångfaldsplaner tillämpas i praktiken.
- Näringslivet bör uppmuntras att motverka etnisk diskriminering.

Förslag från lokala politiker

- Stödfamiljer behövs till kvinnor som bär hela ansvaret för familjen.
- Medvetandegör kvinnor om befintliga kvinnojourer och kvinnoorganisationer.
- Kommunen och politiker måste ge människor/eldsjälar verktyg att arbeta lokalt med att driva olika frågor och projekt utifrån dessa personers egna prioriteringar.
- Skapa mötesplatser där skolelever kan få hjälp och stöd av olika kvinnoorganisationer.
- Integrera männen i jämställdhetsarbetet och uppmärksamma invandrade mäns exilsituation som kan bestå av arbetslöshet, utanförskap och frustration.
- Unga flickor bör medvetandegöras om jämställdhetsfrågor och informationsattsning om FN:s Kvinnokonvention bör göras.
- Samarbete och dialog mellan politiker och NGO:er behövs i arbetet med att synliggöra fördomar.
- Trakasserier av muslimer efter händelserna i USA den 11 september 2001 måste uppmärksammas och motverkas.
- Ge invandrade kvinnor möjlighet att få bra och relevanta arbeten och på så sätt bli förebilder för andra arbetssökande kvinnor.
- Omsätt olika kommunala handlingsprogram i praktisk handling och följ upp dessa.

- Kommunen borde öka stödet till NGO:er istället för som nu är fallet minska detta.
- Skolan bör öppna sin verksamhet för föräldrar så att de blir delaktiga i skolarbetet och kan utbyta erfarenheter.

Förslag från grupparbeten

- Nolltolerans mot kränkande ordalag och behandling av unga flickor. Barn- och ungdomars språkbruk bör prioriteras.
- Bilda ett lokalt »manshus« där män vid behov kan få stöd.
- Skapa en lokal mötesplats eller center där olika krafter och organisationer kan samlas. Ett sådant center kan samla alla NGO:er, underlätta utbyte av erfarenheter och kompetens dem emellan och utgöra ett komplement till politiker och myndigheter och för detta ändamål behövs en gemensam lokal.
- Gör en regional kartläggning av olika befintliga nätverk och krafter för integration som också innefattar förslag på mötesplats.
- NGO:erna måste värna om sin roll och sin integritet då dessa faktorer är styrkan och vitaliteten i samarbetet med andra aktörer.
- Tillsätt en lokal grupp bestående av NGO:er, politiker och myndigheter i syfte att hitta samarbetsformer och en gemensam lokal för dialog. Omsätt samverkansgruppers diskussioner och överenskommelser i praktisk handling.

Förslag från diskussionen

- Politikerna måste ta med sig frågor om rasism och etnisk diskriminering in i det politiska rummet och återkoppla frågorna till befintliga nätverk och NGO:er.

Dialogmöte med muslimska organisationer i Malmö

Dialogmöte med muslimska organisationer angående konsekvenser av händelserna i USA den 11 september 2001 på Skåne läns länsstyrelse i Malmö den 25 oktober 2001.

Mötet genomfördes i Malmö den 25 oktober 2001 på initiativ av Skåne läns länsstyrelse. Närvarande var ett 25-tal representanter från länets muslimska NGO:er, företrädare för länspolismyndigheten, länsstyrelsen, Integrationsverket och Antidiskrimineringsbyrån i Malmö.

Både myndigheterna och NGO:erna framförde sina synpunkter, tankar och erfarenheter kring händelserna i USA den 11 september. Syftet var att diskutera händelsernas negativa konsekvenser för muslimerna och vad som kan göras för att motverka dessa.

Anförande från myndigheterna

Länsöverdirektör Lise-Lotte Reiter menade att det förekommer kopplingar mellan religion och terrorism och att detta tar sig uttryck på olika sätt i samhället. Därför är det viktigt att lyssna på organisationernas intryck av vad som har hänt och händer som en följd av händelserna i USA.

Biträdande länspolismästare Kjell-Arne Eliasson betonade människors rätt att känna sig trygga i samhället, och om polisens roll i denna fråga.

José Alberto Diaz, fil. dr, Integrationsverket, framhöll betydelsen av en dialog med NGO:erna för att kunna påverka följderna av händelsen. Enligt Diaz bör denna dialog vara systematisk och kontinuerlig.

Efter myndigheternas anförande presenterade länsöverdirektör Reiter följande diskussionsfrågor:

Hur upplever NGO:erna tiden efter händelsen? Vilka händelser behöver påtalas? Vad kan myndigheterna göra för att stödja?

Synpunkter och förslag från lokala NGO:er

Samhällsklimatet har hårdnat

Upplevelserna och erfarenheterna av konsekvenserna av händelserna den 11 september i USA var varierande. NGO:ernas representanter berättade om en tid präglad av oro, osäkerhet och rädsla och sa sig uppleva ett hårdare och hotfullare klimat.

Några av deltagarna visade upp hotbrev som de hade fått

och berättade om hur människor i allmänhet intagit en mer kylig och ifrågasättande attityd. Man beskrev även hur barn bemötts på olika fördomsfulla sätt. Några deltagare lyfte fram politiska orättvisor när det gäller bedömningen av vad som ska betraktas som terrorism eller inte.

Medias stereotypa bilder bör bemötas

Medias ansvar i den allmänt förmedlade bilden av muslimer som terrorister diskuterades också. Många organisationer uttryckte sin vilja att bemöta denna bild men de saknade medel och kanaler för att göra detta. En deltagare formulerade behovet av att diskutera kopplingen mellan religion och terrorism och resonera kring de grundläggande orsakerna bakom det inträffade.

Sammanfattande kommentarer

Analys av medias agerande viktig

Trots händelsernas allvar och konsekvenser var upplevelserna inte enbart negativa – några NGO-representanter hade inte märkt någon större skillnad före och efter 11 september. Deltagarna uppskattade myndigheternas lyhördhet och många uttryckte förtroende för samhällsinstitutionernas agerande.

Flera av deltagarnas viktigaste slutsatser var behovet av att analysera massmedias ansvar och roll när det gäller dess förmedling av generaliserande bilder av muslimer. Många av de attityder som deltagarna fick bemöta orsakades till stor del av massmediernas information, bilder och analyser kring händelsen. Därför är det viktigt att analysera medias roll i sammanhanget.

Institutionell diskriminering bör synliggöras och bekämpas

Det finns en institutionell diskriminering som verkar genom de massmediala institutionerna. Det finns en tendens hos dessa att förmedla en generaliserad och polariserad bild av händelser och människor. Vid beskrivningar av sådant som har anknytning till andra kulturer och trosföreställningar tas ofta ingen hänsyn till den mångfald och variation som finns inom dessa. När medierna tolkar verkligheten skapar de stereotypa bilder som förmedlas till allmänheten.

Detta ställer till problem för individer som anses tillhöra den grupp som beskrivs. De tvingas förhålla sig som om de vore en del av gruppen oavsett var de idémässigt och fysiskt/geografiskt befinner sig, i förhållande till den konstruerade bilden av gruppen. De tvingas t.o.m., som i det här fallet, ta konsekvenser av handlingar de inte är ansvariga för.

Individer underkastas en »kollektiv bestraffning«

De muslimska NGO:ernas erfarenheter och upplevelser i samband med händelserna i USA den 11 september visar att det är nödvändig att börja bemöta de fördomar och föreställningar som drabbar dem. Enskilda individer eller grupper med muslimsk grundsyn blir tvungna att ständigt försvara sig mot negativa attityder och fördomar om den egna gruppen.

Muslimerna som individer och kollektiv underkastas en kollektiv bestraffning där de tvingas att bära ansvar för andras handlingar, för händelser som de inte har möjlighet att påverka, händelser som sker i andra delar av världen. Dessa händelser har ofta invecklade utrikespolitiska orsaker och tunga ideologiska förtecken. Medierna bör uppmuntras att skildra verkligheten mer objektivt och balanserat och ta ansvar för de skadliga stereotypa bilder som de skapar och förmedlar.

Beredskap via samverkanskanaler

Man borde även ha en beredskap för att reagera snabbt och effektivt om liknande omständigheter inträffar. De olika samverkanskanaler som håller på att byggas mellan NGO:erna och de olika statliga och kommunala aktörerna skulle kunna spela en väsentlig roll i sammanhanget.

Konkreta förslag

Här följer ett urval av förslag från dialogmötet.

- Viktigt att analysera massmedias ansvar och roll när det gäller förmedling av generaliserande bilder av muslimer i samband med 11 september. Många av de attityder som deltagarna i dialogmötet får bemöta i samhället har sin utgångspunkt i medias stereotypa bilder.
- Genomtänkta informationsinsatser bör göras om medborgarliga rättigheter och svensk lagstiftning redan vid introduktionen.
- Främja en öppen och kontinuerlig dialog mellan NGO:er och myndigheter.
- Öppna en telefonlinje där tolkar finns tillgängliga för att ta emot diskrimineringsärenden.

Panelseminarium i Botkyrka

Panelseminarium om lokala insatser mot rasism främlingsfientlighet och etnisk diskriminering den 4 december 2001 i Botkyrka. (Se program i bilaga 3)

Bakgrund

Seminariet genomfördes den 4 december 2001 och arrangerades på initiativ av Botkyrka kommun i samarbete med Integrationsverket. Seminariets syfte var bl.a. att skapa en mötesplats för lokala NGO:er, politiker och andra aktörer för att förstärka det lokala antirasistiska arbetet.

Botkyrka kommuns målsättning var också att konferensen skulle bli ett första steg till en utökad och förbättrad samverkan mellan politiker och NGO:er samt en gemensam kommunal handlingsplan och strategi mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering.

En arbetsgrupp deltog i planering och genomförande. Arbetsgruppen beslöt att förutom politiker och NGO:er/föreningar även bjuda in lokala eldsjälar och nyckelpersoner.

Konferensen inleddes med anföranden från Botkyrka kommuns tjänstemän och Integrationsverket. Därefter följer lokala politiker, NGO:er och övriga inbjudna. Anförandena presenteras inte här i den ursprungliga kronologiska ordningen, utan organiseras på ett annat sätt med syfte att underlätta överskådlighet. Efter anförandena genomfördes ett grupparbete och därefter en presentation av gruppernas arbete.

Under konferensen behandlas fyra frågeställningar. Den första handlar om NGO:ernas konkreta arbete och prioriteringar när det gäller att motverka rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering. Den andra handlar om deltagarnas förväntningar inför statens, kommunens och NGO:ernas framtida arbete, samt hur dessa olika aktörer ska samverka för att förbättra det arbetet.

Den tredje handlar om en diskussion om invandrade kvinnors dubbla utsatthet, hur den uttrycks på det lokala planet och vilka insatser ska göras för att motverka detta. Den fjärde frågan handlar om att framföra förslag och idéer som på en lokal/kommunal nivå kan bidra till att bekämpa rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering.

Inledande anföranden

Konferens inleddes av moderator Joe Frans. Frans öppnade seminariet och beskrev syftet med panelseminariet. Botkyrka kommunstyrelsens ordförande, Anders Arnesson som skulle hålla det inledande anförandet, kunde inte närvara på grund av sjukdom. Han ersattes av Björn Adelly, som är tjänsteman på kom-

munledningskontoret och demokratiutvecklare i kommunen.

Björn Adelly inledde sitt anförande med att påpeka att fördomar och människors förvrängda bilder av verkligheten bör bemötas med dialog. Han menar att grogrunden för främlingsfientlighet, rasism och diskriminering är rädsla, okunnighet och känslan av utanförskap. Han anser att det som är viktigt i kampen mot dessa företeelser är att få människor att känna trygghet och delaktighet, att inte behöva oroa sig för morgondagen, samt känna sig hemma och vara till nytta.

Bekämpa grogrunden till rasism

Han anser att Botkyrka kommun har tagit fasta på detta i sin strategi och menar även att kommunen i stort sett har varit förskonade från allvarliga uttryck av rasism och främlingsfientlighet. Adelly uppger att Botkyrka kommun har valt att göra på ett annorlunda sätt och det är att hellre bekämpa grogrunden till rasismen än rasismen i sig. Att alla får möjlighet till arbete, god utbildning och goda kunskaper i det svenska språket, anger Adelly som exempel på det.

När det gäller bostadssegregation, menar han att det har gått för långt när man kan få höra uttalanden som »det måste flytta fler svenskar till Alby, de behövs de också«. Han menar att alla behövs och när alla känner det, har inte främlingsfientlighet någon jordmån.

Kritik från FN resulterade i svensk lag

Paul Lappalainen, jurist på Integrationsverket, menar i sitt anförande att fördomar ofta bildas av snabba slutsatser av yttre tecken som namn eller brytning. Detta kan leda till diskriminering, att man placerar människor i fack och att man vidmakthåller sina förutfattade meningar.

Lappalainen, som arbetade som biträdande sekreterare i utredningen om den senaste lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet, menar att den svenska lagstiftningen mot etnisk diskriminering kom ganska sent, 1986. Då tillsattes en ombudsman men utan några egentliga befogenheter. Först 1994 kom en svensk lag som förbjöd etnisk diskriminering i arbetslivet och då som ett resultat av den kritik som FN:s rasdiskrimineringskommitté riktade mot Sverige 1991–92.

Anledningen till kritiken var att Sverige inte följde FN:s konvention mot alla former av »rasdiskriminering« som man, liksom de flesta andra länder, hade undertecknat då den kom på 60-talet och som bland annat fordrade avskaffandet av alla former av »rasdiskriminering«.

Kommunernas fem maktbefogenheter

Lappalainen anser att lagstiftningen mot diskriminering är av stor betydelse. På kommunal nivå finns det mycket kvar att

göra för att uppnå lika behandling och lika rätt för alla medborgare. Han menar att kommunerna har befogenheter som ger dem mycket stor makt att påverka och han ger exempel på fem olika områden.

1 Rollen som arbetsgivare

Det *första* området är kommunen som arbetsgivare. Han menar att eftersom kommunen är en av de största arbetsgivarna kan den påverka arbetet mot diskriminering på ett betydande sätt. Detta kräver att de som rekryterar är medvetna om lagstiftningen och om riskerna med att diskriminera i sitt arbete.

2 Rollen som »lokal lagstiftare«

Det *andra* området är kommunen som »lagstiftare«. Lappalainen menar att i någon mening kan kommunen sägas vara lagstiftare eftersom man skapar olika regler som gäller på lokalnivå. Frågan om föreningsbidrag är ett exempel bland flera.

3 Rollen som utbildningsansvarig

Det *tredje* området är utbildning, eftersom det är ett av kommunernas ansvarsområden. Här är det viktigt att finna bra metoder och att föra en diskussion om olika slags diskriminering.

4 Rollen som ansvarig för boende

Det *fjärde* området är boende. Kommunen är hyresvärd och måste se till att inte diskriminera när man hyr ut bostäder. Att med hänvisning till integration försöka minska antalet invandrare i ett område är inte tillåtet enligt lagen.

5 Rollen som offentlig upphandlare

Det *femte* och sista området är en antidiskrimineringsklausul i den offentliga upphandlingen. Enligt Lappalainen kan det vara ett mycket effektivt sätt att minska diskriminering. Med en sådan klausul riskerar arbetsgivaren att förlora kännbara summor om man missar ett kontrakt i den offentliga upphandlingen. I dag handlar det bara om små bötesbelopp som kan anses helt betydelselösa. Idén har länge funnits på federal nivå i USA och det finns liknade modeller i Kanada och England.

Lappalainen menar att det har uttryckts tvivel kring huruvida införandet av en diskrimineringsklausul i offentlig upphandling är förenligt med såväl svensk som EG-rätt. Men han menar också att flera med honom numera anser att det inte finns några juridiska hinder.

Klausulen måste dock följa övrig EG-rätt och på ett tydligt sätt främja jämställdhet och etnisk mångfald. Han menar att

svenska kommuner själva kan avgöra hur klausulen ska tillämpas och berättar att både i Stockholm och Malmö har man beslutat att införa en sådan klausul.

Diskrimineringslagstiftningen måste få växa till sig och mogna

I anslutning till anförandet ställde deltagarna frågor vilka direkt besvarades. En person ansåg det anmärkningsvärt att inga fall av diskriminering i arbetslivet har gått till arbetsdomstolen och undrade om det kan bero på att man satsar mer på opinionsbildning och att invandrade inte har några starka intresseföreningar. En annan frågeställare menade att den svenska lagstiftningen har varit ganska uddlös när det gäller juridiska påföljder och undrade vad Lappalainen ansåg om detta.

Lappalainen höll med om att frivilligorganisationerna har en svag ställning och att det skulle vara av betydelse om deras ställning stärks så att de får större möjlighet att påverka myndigheterna. Däremot tyckte han inte att lagen är uddlös men att det tar tid för lagen att växa till sig och mogna.

Viktigt att omsätta visioner och principer i praktisk handling

En annan deltagare undrade om Lappalainen delade hans synpunkt om att man bör fokusera på visionerna i FN-konventionen och de mänskliga rättigheterna istället för de detaljerade nationella lagstiftningarna.

Lappalainen delade inte frågeställarens synpunkt och försvarade detaljlagarnas praktiska användning. Det viktigaste, menade han, är hur man omsätter visionerna och principerna i praktiken. I det fallet har kommunen stora möjligheter att genom sina maktbefogenheter omvandla de stora visionerna. Det är på den lokala nivån man kan konkretisera de olika frågorna, utan att för den skull tappa visionen.

Begreppet »etnisk diskriminering« – en motsvarighet till »rasdiskriminering«

En annan fråga var om begreppet »etnisk diskriminering« är den exakta motsvarigheten till begreppet »rasdiskriminering«. Lappalainen instämde i detta. Att de svenska myndigheterna inte vill använda begreppet »rasdiskriminering« beror förmodligen på historiska aspekter. Han anser också att begreppet etnisk diskriminering känns mer korrekt eftersom det idag oftast inte ofta handlar om »rasdiskriminering« i den ursprungliga betydelsen.

Anföranden från lokala NGO:er

Kommunens och det politiska etablissemangets förhållningssätt avgörande för att bekämpa institutionell diskriminering

Osman Özkanat, som är representant från Turkiska riksförbundet och styrelseledamot i SIOS, menar att etnisk diskriminering och främlingsfientlighet verkar både på individnivå och på institutionsnivå. Med tanke på dagens tema vill han betona den institutionella nivån som ett hinder för integration och samexistens. Det finns en osynlig institutionell diskriminering som människor möter i vardagen. Detta gäller exempelvis skola, polis, lagar och myndigheter.

Kommunens och det politiska etablissemangets förhållningssätt i mötet med medborgarna är avgörande, anser han, och påpekar att de högsta politiska beslutsfattarna saknades i dagens seminarium.

Kommunal handlingsplan för mångfald

Özkanat menar att det borde finnas en kommunal handlingsplan och strategi för mångfald. Han tar upp tre områden för att exemplifiera detta: bostadssegregation, sysselsättning och skolan. Det är det omfattande utanförskapet som koncentreras i kommunens norra del som är ett hot mot demokratin, menar han. I utanförskapet skapas och förstärks känslor av fientlighet mot såväl andra människor som mot majoritetssamhället. Özkanat anser att det är inte främst lagar och regelverk som saknas, utan vilja och känsla i kommunen för att leda den förändringsprocess som behövs.

Han ifrågasätter framför allt kommunens strategi som arbetsgivare och hur man förhåller sig till frågan om mångfald. Kommunen borde själv vara en förebild för andra sektorer men saknar mångfaldsinriktade mål i sin sysselsättningspolitik och utvecklingsplan.

Mångkulturella skolmodeller bör införas

Özkanat påpekar att man inte kan förändra andra om man inte börjar med sig själv. Han menar att den han kallar dagens etnisksvenska skolmodell är diskriminerande eftersom den inte är tolerant mot andra kulturer. Den ger dessutom upphov till skolor som nästan till hundra procent består av barn med annan etnisk bakgrund än den svenska. Han anser att man bör skapa mångkulturella modeller istället.

Özkanat föreslår avslutningsvis en intern transkulturell verksamhet som underlag för den mångkulturella skolan.

Fler satsningar på språkutbildning behövs

Ninos Poli, representant för kulturföreningen Bethnarin och styrelseledamot i Assyriska ungdomsförbundet, berättar om sin

erfarenhet från förenings- och projektverksamheten i kommunen. Han lyfter fram bristande språkkunskaper som ett stort hinder och belyser vikten av utbildning för att människor ska kunna klara sig i samhället.

Mötesplatser viktiga för goda relationer mellan folkgrupper

Hamza Bal är imam och ordförande i Föräldraföreningen för barn- och ungdom i Botkyrka. Han menar att situationen för muslimerna i det svenska samhället är svår och att den har blivit sämre efter händelserna i USA den 11 september 2001.

Framförallt kvinnliga muslimer utsätts för hotfulla och nedsettande kommentarer. Som imam känner han sig ansvarig för muslimernas integration, men saknar resurser. Han ser mötesplatser som t.ex. dagens dialogmöte som viktiga för att skapa goda relationer mellan människor.

Begreppet »invandrare« irrelevant

Amanda Nasr och Linda Yacob är ordförande respektive viceordförande i elevrådsstyrelsen vid S:t Botvids gymnasium. Yacob menar att varken elevrådsstyrelsen eller skoljouren har upptäckt någon form av rasism på skolan. Hon anser att alla elever behandlas lika oavsett om de är svenska eller invandrade. Hon ser inte något problem med skolor som har få svenska elever.

Vissa skolor klagar över att man har för få svenska elever och hon menar att detta är något man bör se upp med eftersom det sänder signaler om att svenska elever skulle vara mer välkomna än invandrade.

Yacob berättar även att skolan inte accepterar något slags våld eller ovärdat språk. Nasr ifrågasätter begreppet »invandrare« eftersom det även används för att beteckna personer som inte alls har invandrat utan som är födda i Sverige.

Hon påpekar att diskriminering och segregering inte bara förekommer mellan svenskar och personer med utländsk bakgrund. Detta är något som också bör uppmärksammas och motarbetas.

Ledarutbildningsprogram för starkare föreningar

Dan Karlsson, föreningsutvecklare på ABF Botkyrka-Salem, berättar om projektet »Förebildarna« som syftar till att utbilda ungdomar till ledare och förebilder för sina kompisar och andra ungdomar i mellanstadiet. ABF samarbetar också med Fittja föreningsråd kring olika ledarutbildningsprogram för att få starkare föreningar och skapa bra och drivande organisationer i bostadsområdena.

Enligt Karlsson har rasism en ideologisk grund till skillnad från främlingsfientlighet som grundar sig på okunskap.

Mötesplatser nödvändiga för kommunens norra och södra del

Begreppet integration innebär en sammansmältning av olika delar till en helhet. Botkyrka kommun kännetecknas dock inte särskilt mycket av det, menar Karlsson. Det behövs mötesplatser för dialog och ABF vill gärna medverka till att skapa sådana. Karlsson belyser även behovet av dialog mellan Botkyrkas norra och södra del. Han anser att det råder ett spánt förhållande mellan dessa två delar.

Svenskt medborgarskap kopplas till utseende

Christine Chambay som är ordförande för Prisma Kvinnoförening reflekterar över det svenska medborgarskapet som hon anser vara knutet mycket till utseendet. Det spelar ingen roll om man är född i Sverige eller pratar svenska om man, som Chambay själv, har ett utseende som betraktas som osvenskt. Vidare diskuterar hon svenskars ovilja att förstå svenska med brytning. Det är ett problem som svenskar ställer sig oförstående till, menar Chambay.

Varför »svenska som andra språk«?

Chambay undrar bland annat varför svenskfödda elever med utländsk bakgrund ska läsa »svenska som andra språk« när det är deras första språk. Hon anser att man måste satsa mer på att höja invandrades kunskapsnivå så att de inte blir andra klassens medborgare. Hon menar även att kommunen inte satsar tillräckligt mycket på frågor som rör invandrade kvinnor. I kommunen mår många kvinnor dåligt – kommunen ligger nästan högst i länet när det gäller ohälsa bland kvinnor. Många kvinnor lever i isolering och upplever diskriminering.

Tydliggör ansvarsfördelning

Raol Hansson är ombudsman för Verdandi Botkyrka. Han menar att mycket av det arbete som kulturföreningarna idag utför liknar det traditionella folkrörelsearbetet. Han vill dock betona att många folkrörelser har ett problem som grundar sig i den oklara ansvarsfördelningen mellan samhälle, myndigheter och föreningsliv, inte minst när det gäller bidrag.

Organisationer och kulturföreningar »isolerade öar«

Hansson beskriver Verdandis samarbete med andra kulturföreningar som ett omfattande uppsökande socialt arbete i norra Botkyrka. Hansson menar att ett problem när det gäller segregation och integration är att invandrarorganisationer och kulturföreningar existerar som »isolerade öar«. Om man får dessa organisationer att arbeta tillsammans kan man komma tillrätta med en del av segregationen.

I samband med detta anknyter Hansson åter till frågan om föreningsbidrag och säger att en förutsättning för att få detta bidrag skulle kunna vara samarbete med andra organisationer.

På så sätt skulle många föreningar slippa söka andra ekonomiska bidrag för sin sociala verksamhet.

Anföranden från politiska partier

Folkpartiet

Olle Pilsäter, representant från Folkpartiet och rektor för Botkyrka folkhögskola, menar att den rasistiska ideologin som ser individer som del av en grupp och inte som enskilda individer går emot den liberala idén som han ansluter sig till. Bekämpa främlingsfientlighet är att bekämpa kollektivism som överdrivet fokuserar på grupptillhörighet och som gör att främlingsfientlighet frodas, anser han.

Trots att det största problemet naturligtvis är majoritetssamhällets förtryck av människor av annat etniskt ursprung vill han också påpeka att främlingsfientlighet och fördomar finns i och mellan alla etniska grupper. Han anser att den största utmaningen är att få Botkyrka fritt från rasism. Enligt Pilsäter är samverkan det bästa sättet att lyckas med detta.

Pilsäter menar också att den svenska »folkhemsnationalism« som växte fram under 1960-talet, och som fortfarande lever idag, har skapat en myt om Sverige som det bästa och mest jämställda välfärdslandet. Denna myt har upprepats och betonats så många gånger att den för många upplevs som sanning. Detta måste ses som en väsentlig grund till det negativa och fientliga bemötande som många svenskar med rötter i ett annat land har upplevt i Sverige. Att bekämpa både rasismen mellan de olika etniska grupper och de fördomar som har sin grund i folkhemsnationalismen är en nödvändighet, menar Pilsäter.

SSU Botkyrka

Igor Videla Castillo, integrationspolitisk ledare i SSU-Botkyrka, ledamot i Botkyrka kommunfullmäktige och representant för SSU:s verksamhet mot främlingsfientlighet, berättar om SSU:s nationella och internationella verksamhet för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet. Varje år brukar man anordna en nationell kampanj och år 1999 hade kampanjen målet att samla in och publicera erfarenheter och reflektioner från gymnasieungdomar från hela Sverige. Detta med syfte att presentera resultaten för kommunerna och på så vis främja debatten.

SSU ingår i flera internationella organisationer med vilka man har olika former av samarbete. Det är också viktigt att driva en praktisk och konkret politik, menar Videla Castillo. SSU anser att elever ska ha rätt att anmäla diskriminering i skolan till DO, att man ska slopa kravet på fast anställning för att hyra bostad, att man ska bötfälla företag som betar sig nedsättande eller uttrycker rasistiska och diskriminerande kommentarer,

samt sätta fokus på näringslivet och det som försiggår och diskuteras vid stora internationella sammanslutningar.

Moderaterna

Tomas Eriksson, representant och fullmäktigeledamot för moderaterna, menar att samtliga partier i Botkyrka kommun borde vara mer självkritiska när det gäller att leva upp till de mänskliga rättigheterna. Erikson anser att dessa utgör grunden för en stor del av det politiska arbetet och speciellt när det gäller att motverka rasism och främlingsfientlighet. Han påpekar att Botkyrka kommun har blivit utpekad av länsstyrelsen som en kommun som har gjort väldigt lite när det gäller mångfaldsfrågor.

Det som har präglat moderaternas arbete i Botkyrka är integrationsfrågor och frågor om egenmakt, dvs. att människor ska bestämma mer själva. Egenmakt är grunden för integration, hävdar han. Erikson menar vidare att Botkyrka har varit förhållandevis förskonat från våldsamma utagerande former av rasism, men inte från främlingsfientlighet och etnisk diskriminering.

Diskriminering förekommer mellan svenskar och invandrade och mellan invandrade med olika etnisk bakgrund. Ett exempel på daglig förekommande diskriminering är när skolan har lägre krav och förväntningar på elever med utländsk bakgrund än på svenska elever, menar Erikson.

Kristdemokraterna

Representanten för kristdemokraterna och fullmäktigeledamot i Botkyrka, Bo Claesson berättar att han anser sig diskriminerad som Botkyrkabo eftersom han ofta känner av människors nedsättande attityder när de får veta att han kommer från Botkyrka. Han anser dock att det finns mycket som är bra i kommunen, inte minst i skolan, och att man borde vara stolt över att vara Botkyrkabo.

Han föreslår att alla som bor i Botkyrka, oavsett var de är födda, ska börja övergå till att säga att man kommer från Botkyrka. Han menar även att Kristdemokraterna sätter människan i centrum och står för att alla människor har lika värde oavsett utseende.

Botkyrkapartiet

Bo Sjöberg, politisk sekreterare för Botkyrkapartiet, betonar den enskilda individens ansvar och menar att alla som har läst FN:s konvention bör reflektera över vad man själv kan bidra med. Om man utgår från det egna förhållningssättet till sina medmänniskor kan man uppnå större ömsesidig respekt och förståelse för varandras kulturer, anser han.

Sjöberg berömmar kommunens integrationsarbete men

anser att det finns en för stor koncentration av svenskar med utländsk bakgrund i norra Botkyrka och att de är så många att kommunen inte riktigt hinner med. Han skulle helst se att det vore en mer blandad population, vilket han tror skulle bidra till integration och förståelse för varandra som medmänniskor.

Miljöpartiet

Barbro Svanström som är gruppledare och representant från miljöpartiet, menar att hennes parti helt har tagit ställning för antidiskrimineringsklausuler i offentlig upphandling och sedan en tid tillbaka försökt förmå kommunen att införa en sådan klausul. Men det har hittills inte varit möjligt. Hon hoppas dock att det snart ska vara möjligt att införa klausulen i Botkyrka med tanke på att Stockholms stad nu planerar att införa den.

Svanström anser att det – oavsett klausulen – finns möjlighet att åstadkomma en hel del genom mer informellt samarbete mellan olika kommuner. Hon menar att kommuner har mycket stor makt i detta avseende. De kan exempelvis samarbeta och informera varandra om vilka som diskriminerar eller inte följer lagar och regler.

Svanström menar även att det är viktigt att sätta fokus på den institutionella diskrimineringen. Sverige har fått påpekan- det att man bör undersöka hur det står till med främlingsfient- lighet och diskriminering inom myndigheter som exempelvis polis, åklagare och rättsväsende. Det är en viktig fråga att ta itu med.

Hon bekräftar behovet av mötesplatser för att behandla frå- gor som rör detta. Det finns ingen som är »oskyldig«, alla har vi något vi vill dölja och som behöver ventileras, säger hon. Enligt Svanström är skolan en viktig mötesplats och hon betonar vik- ten av lärarnas roll att stimulera till diskussion kring detta.

Anföranden från representanter från kommunala förvaltningar och projekt

Ökade uttryck för etniska stereotyper bör bemötas i skolorna

Dennis Batsis är med i utvecklingsenheten på Barn- och ung- domsförvaltningen. Han ingår i »Arbetslaget mot rasism och främlingsfientlighet« vilket består av fem lärare verksamma inom Botkyrka kommun. Deras verksamhet har pågått i två år och innefattar elever i alla åldrar och på alla nivåer. Arbetslaget vill fortsätta arbeta med och utveckla den dialektiska dynamik som finns mellan hem och skola när det gäller värderingar.

För Batsis handlar främlingsfientlighet mycket om individer som inte känner att de har ett värde och som har haft negativa upplevelser och konfliktartade erfarenheter. Därför kan inte

rasism och främlingsfientlighet endast bemötas med officiella fördömanden. Det är allvarligt att säga att det inte finns rasism i Botkyrka, anser Batsis. Han pekar på Sverigedemokraternas framväxt i kommunen och på de ökade uttrycken för etniska stereotyper. Detta måste först och främst bemötas i skolan.

Innebörden av begreppet integration bör diskuteras lokalt

Yilmas Zengin och Ulla Pålsson är projektledare för Ungdomens Hus i Fittja. Zengin menar att trygghet inför framtiden är något centralt när det gäller integration. Begreppet integration kände han inte till tidigare och han tror att det finns många Fittjabor som inte heller förstår innebörden av ordet. Därför anser han att det är viktigt att diskutera integration på möten som detta, i de etniska föreningarna och tillsammans med de boende i området.

Han anser att det har satsats mycket på Fittja under den senaste tiden. Man har arbetat mycket med integrationsprocesser och det har blivit tryggare att bo där. Möten mellan olika kulturer har också blivit fler och han lyfter fram sitt samarbete med Pålsson som ett exempel. Pålsson bekräftar detta och menar att deras samarbete har varit av stor betydelse för arbetet med ungdomarna och vuxna i Fittja.

Öppna kommunhus för mångfald

Samarbetet har också haft betydelse i arbetet gentemot politiker och chefer inom olika förvaltningar för att få dessa att acceptera olika förslag som kanske inte passar in i förvaltningarnas arbete och synsätt. Pålsson påminner även om de svårigheter som medborgare med utländsk bakgrund möter när de söker anställning inom förvaltningen på chefsnivå.

Hon betonar betydelsen av att börja med sig själv för att kunna hjälpa till att förändra omvärlden. Tjänstemän måste våga göra en kullerbytta i huvudet och tänka om menar hon. Det är viktigt att öppna kommunhuset för mångfalden genom att ha större representation av medborgare med olika bakgrund där.

Myndigheter, media, politiker och rättsväsende diskriminerar

Beyron Ahxner och Lisbeth Granlund Bermudez kommer från Socialförvaltningen i Botkyrka kommun. Bermudez arbetar i projektet »Nyckeln« som syftar till att stödja kriminella ungdomar. Hon hävdar att ungdomar som hamnar i kriminalitet befinner sig i utanförskap och utsätts för diskriminering.

De som gör sig skyldiga till denna diskriminering är myndigheter, media, politiker, rättsväsende, med flera. Dessa ungdomar behöver stöd för att komma tillbaka in i samhället igen men det är få som höjer sin röst för dem. En stor gemensam satsning skulle kunna förändra dessa unga människors liv och hon uppmanar alla i Botkyrka att ställa upp för dem.

Viktigt i det sammanhanget har varit att man i flera fall har lyckats övertyga myndigheter att se till individen i första hand och att frångå regler och rutiner, samt att man har lyckats intressera näringslivet för ungdomarna och projektet.

Utgå från möjlighetsperspektivet och sök alternativa lösningar

Ahxner som förutom att arbeta i projektet Nyckeln också arbetar med utvecklingsfrågor inom Socialförvaltningen, lyfter fram frågan om integration ur ett tjänstemannaperspektiv. Ahxner anser att många tjänstemän både i kommunal och statlig förvaltning brister i förmågan att arbeta fram alternativa lösningar när de kommer i kontakt med människor med utländsk bakgrund i sitt arbete.

Ahxner betonar betydelsen av att utgå från ett möjlighetsperspektiv och att försöka finna alternativa lösningar framförallt när det gäller ungdomar. De kan lätt ge upp när de får negativa besked från myndigheterna.

Behov av lokala mötesplatser för samtal och diskussion

Leif Hedtjärn, projektledare för »Religionsdialogen« i norra Botkyrka berättar att i andra arbeten som bedrivs inom området uppstod behovet av att skapa en mötesplats för samtal och diskussion om religion mellan intresserade personer. Syftet var att få bort klyftor mellan förespråkare för olika religioner.

Sedan 1997 har man organiserat ett tiotal möten med ungefär tio till tjugo personer boende i Alby och Fittja. Vid samtalen berörde man frågor kring synen på individen, samhället, familjen, barnuppfostran, värden, kultur, religion och segregation.

Hedtjärn berättade om sin vilja att skapa en bredare diskussion, inte bara om det som förenar, utan också om andra frågor som bör ventileras, samt att införa de olika samfundsföreträddarna i det övriga arbetet som bedrivs i området.

Anföranden från övriga aktörer

Det kvinnliga perspektivet måste synliggöras

Juan Velasquez, som är doktorand vid Stockholms universitets kulturgeografiska institution, belyser i sitt anförande hemarbetande kvinnors vardagsvillkor. Han relaterar detta till bland annat Storstadsatsningen. Problemet är att insatserna ofta tar sin utgångspunkt i den dialog som sker genom lokala möten med föreningar som representeras av män. Följden blir då att såväl dialogen som de efterföljande insatserna uteslutande utgår från mannens situation som försörjare. Det kvinnliga perspektivet synliggörs inte och försummas därmed i den lokala utvecklingen.

Velasquez anger flera skäl till varför man inom Storstadsatts-

ningen bör beakta även kvinnornas situation när det gäller att förbättra villkoren för invånarna. Kvinnorna är oftast de som tar hand om barnen, hemmet och närmiljön. Därigenom kommer de i mycket högre grad än männen i direkt kontakt med samhällsservice och lokala insatser och åtgärder.

Hemarbetande kvinnors situation är ofta komplicerad och utsatt och han tar de hemarbetande kvinnornas kontakter med bostadsbolagen som exempel. Det är tyvärr inte ovanligt att kvinnorna upplever sig diskriminerade av husvärdar eller av entreprenörer som ska åtgärda brister i hemmen, trappupp-gångar osv.

Det råder en manlig kultur i bostadsbolagen, vilken ger sig till känna i en bristande empati för hemarbetande invandrade kvinnor, säger Velasquez. Han talar också om det nödvändiga underifrånperspektivet som en viktig aspekt, men som också är problematiskt ur ett könsperspektiv. Problemet är att kontakterna i hög grad förmedlas via föreningar som ofta inte representerar hela befolkningen på ett representativt sätt. Planerare och tjänstemän har i mycket liten omfattning reflekterat över könsfördelningen bland dessa föreningsrepresentanter.

Storstadssatsningens mål bör omformuleras

Velasquez konstaterar att invandrade kvinnors vardag inte innefattas i den lokala utvecklingen, vilket är ett uttryck för bristande jämställdhet. Detta måste också medvetet kopplas till många av de missförhållanden som gör livet svårt för redan utsatta människor.

Storstadssatsningen, vars ambition är att skapa integration och att bekämpa diskriminering, borde stanna upp och omformulera målen så att även kvinnors vardagsvillkor innefattas och förändras, säger han.

Velasquez avslutar med en reflektion över rasismens grunder och säger: »Det har sagts här idag att rasism är mänskligt, det innebär i så fall att vi lever i ett rasistiskt samhälle. Kan detta förklara den diskrimineringskultur som är så väletablerad? Jag vet att rasismen är omänsklig och föredrar då att ta ställning och simma mot strömmen och mot sömnen!«.

Mångkulturellt centrum – en kommunal stiftelse

René Léon som är utbildningssekreterare på Mångkulturellt centrum berättar att centret är en kommunal stiftelse som startades vid Fittja gård i slutet av 1980-talet. Centret arbetar med kulturell och etnisk mångfald, samt med migrations- och integrationsfrågor.

Arbetet bedrivs inom ramen för forskning, utvärderingar, utbildningar, diskussionskvällar, konferenser, seminarier, utställningar och dokumentation. Även aktiviteter kring frågan om främlingsfientlighet och rasism har organiserats av centret.

Rasismen finns i vardagens interaktioner

Léon presenterar sig själv och berättar om sin brokiga bakgrund och sin erfarenhet som flykting. När det gäller rasism, menar Léon, handlar det om hur man värderar och definierar andra människor. Léon anser att rasismen är påtaglig i Sverige och att utseende är avgörande i Sverige i det avseendet.

Människor bemöts i dag i Sverige på olika sätt beroende på vilket utseende de har och detta visar att det handlar om rasism snarare än om främlingsfientlighet. Ett tydligt exempel är när adopterade personer som växt upp i svenska miljöer ändå diskrimineras. Rasismen verkar på en vardaglig nivå i Sverige idag, den sker hela tiden i vardagens interaktioner, avslutar Léon.

Varför epitetet »duktiga invandrare«?

Martina Henriksson, som är observatör för Ungdom mot rasism, börjar med att uttrycka sin ilska över epitetet »duktiga invandrare«, vilket användes vid ett flertal tillfällen under seminariet av flera personer. Hon undrar varför det ska behöva poängteras.

Ungdom mot rasism

Därefter övergår hon till att berätta om organisationen Ungdom mot rasism. Det är en partipolitiskt obunden organisation som arbetar på riksnivå och som består av 22 500 medlemmar, en tredjedel av dem finns i Skåne. Just nu söker organisationen samarbetspartners inför Ungdomsriksdagen som ska hållas i Botkyrka maj 2002.

Ungdomsriksdagen är ett nätverk av frivilligorganisationer som behandlar olika slags frågor. Den startades 1996 av Ungdom mot rasism, Elevorganisationen och Röda korset, vilka även utgör riksorganisationens styrelse. Henriksson avslutar med att bjuda in alla organisationer att medverka.

Grupparbeten

Seminariedeltagarna delades in i fyra grupper med syfte att utifrån angivna frågeställningar diskutera konkreta lokala insatser mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering. Redovisningen av grupparbetena finns i sin helhet redovisade i källdokumentationen. I följande avsnitt sammanfattas grupparbetenas resultat och görs till en del av kommentarerna.

Sammanfattande kommentarer

Total enighet om behovet av dialog och samverkan

Det rådde total enighet bland seminariedeltagarna om behovet av dialog och samverkan för att motverka rasism, främlings-

fientlighet och etnisk diskriminering. Med utgångspunkt i detta behandlades olika teman.

Skapa mötesplatser för kvinnors föreningsverksamhet

Kvinnofrågan var ett viktigt tema i flera anförande, där man belyste invandrade kvinnors dubbla utsatthet och utanförskap. Många kvinnor i Botkyrka känner sig utsatta. Detta gäller bland annat i möte med olika institutioner, där kvinnorna ofta bemöts av en manlig kultur som inte är särskilt lyhörd för kvinnors situation och önskemål.

En redogörelse för en undersökning om hemarbetande kvinnors situation visar att insatser som ska främja integration ofta försummar kvinnorna. Insatserna utgår i allt högre grad från mannens perspektiv, trots att det oftast är kvinnor som har kontaktarna med samhällsservice av olika slag. Det konstaterades även att ohälsa bland kvinnor var stor i kommunen.

En annan aspekt som också är viktig att lyfta fram är synen på kvinnan inom vissa etniska grupper som gör det svårt för unga kvinnor som vill vara delaktiga i samhällslivet.

Kvinnor har svårt att göra sin röst hörd då det inte finns någon mötesplats eller något forum för kvinnor med olika etnisk bakgrund. De föreningar som finns domineras ofta av män. Det saknas alltså en mötesplats för språkligt och kulturellt överskridande kvinnlig föreningsverksamhet. Det finns dock många föreningar som genomför ett bra arbete på området. Detta borde kartläggas och stödjas av kommunen för att stärka samarbete mellan föreningar och kommunala insatser. Det borde också finnas ett årligt rapporteringskrav där alla lokala verksamheter som sätts igång redovisas och följs upp.

Utbildning för hela skolverksamheten

Skolan sågs som en symbol för den svenska integrationspolitiken och som en viktig plats där rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering kan motverkas. Bristen på alternativa skol- och undervisningsmodeller togs upp av flera deltagare som ett exempel på vackra ord och goda intentioner i landets integrationspolitik. Den svenska skolmodellen är ännu i dag en svensk modell.

När det gäller hur man praktiskt kan gå till väga för att nyansera den svenska skolan framfördes olika förslag. Kommunen borde satsa på en mångfalds- och dialoginriktad utbildning för såväl skolpersonal, lärare, tjänstemän som föräldrar. Personalen behöver instruktioner för att inte klassificera och differentiera barnen. Man efterlyste också en interkulturell undervisning i skolan som utgår från brukarnas mångfald.

Skolan måste representera mångfalden, alla ska känna igen sig i undervisningen och identifiera sig med det som lärs ut. Andra konkreta förslag är att införa kulturvetenskap i under-

visningen, där eleverna kan få kunskap om, och förståelse för, andra människor och deras bakgrund. Man föreslog även att man aktivt måste verka för utökat samarbete och för att öka motivationen i skolan, samt att man bör ställa krav när det gäller språkinläring och arbetsmöjligheter.

Alla bör få möjlighet att utveckla sina språkkunskaper

Språket togs upp som en viktig aspekt. Man bör uppmuntra skolan att införliva modersmålsundervisning i den reguljära skolförvaltningen. Man bör också låta familjen själva göra valet av modersmål och inte låta rationaliseringspremissers styra.

En annan aspekt i frågan om språket som man anser viktig att diskutera är förhållningssättet till, och synen på, människor som talar med bruten svenska. Man är sällan inställd på att försöka förstå vad personen i fråga vill förmedla, och utgår ofta från att man inte kommer att förstå en person med brytning.

Kommunen bör ta ansvar för att införa ett språkstöd för dem som anställs. Om man anser att en perfekt svenska är högt prioriterat, bör man också ge människor en möjlighet att utveckla sina språkkunskaper. Därigenom ökar möjligheten för att fler ska få arbete.

Kartlägg segregationen och dess konsekvenser

Det finns en tydlig uppdelning mellan Botkyrkas norra och södra del. I den södra delen bor en majoritet av väletablerade svenskar, medan det bor en majoritet av medborgare med utländsk bakgrund i norra delen. Detta ledde till att flera deltagare ansåg att en kartläggning av segregationen i kommunen borde göras. Frågan om bostadssegregationen är ganska komplicerad och deltagarnas anförande och gruppdiskussioner gav exempel på det. Det finns olika uppfattningar om hur den ska förklaras och motverkas.

Alla kunde hålla med representanten från Botkyrkas kommunledningskontor när han menade att alla individer behövs oavsett ursprung. Men rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering, som kanske är de viktigaste orsakerna till segregationen och dess konsekvenser, försvinner inte med en vilja att tillvarata de mänskliga resurser som mångfalden erbjuder. Segregation är ett allvarligt fenomen som har gett upphov till många sociala problem och även historiska tragedier i flera delar av världen.

I segregerade områden koncentreras folk med svaga resurser och invandrade med svårigheter att hitta jobb trots goda kunskaper och förutsättningar. Trots sin vilja till integration bor dessa människor isolerade från medmänniskor och från samhället som helhet. De har därmed begränsade möjligheter att lära sig majoritetssamhällets språk och dess kulturella koder.

I segregerade områden belastas myndigheter med sociala problem och de ekonomiska resurser som behövs för att lösa problem begränsas. Att majoriteten av den invandrade befolkningen samlas i ett bestämt område, skilda från majoritetssamhället på ett så påtagligt sätt, bör vara en tankeställare och även en viktig anledning att kartlägga kommunens segregation och de konsekvenser den medför.

Det finns många resurser, kunskaper och erfarenheter i Botkyrkas mångfald som måste lyftas fram och användas, men det får inte ske isolerat från resten av det svenska samhället. Då man inte talar om någon mångfald utan om den mest uppenbara formen av diskriminering, rasism och främlingsfientlighet.

Lokal kunskapsbank på nätet

Flera deltagare ansåg att kommunfullmäktige både måste ta ställning till och prioritera frågan om främlingsfientlighet och diskriminering, och avsätta pengar till detta område. Det måste finnas en övergripande strategi och en handlingsplan. Man bör kartlägga alla befintliga resurser och kunskaper som redan finns i Botkyrka. Kommunen bör sedan redovisa denna kartläggning, samt införa ett årligt rapporteringskrav där alla verksamheter som sätts igång ska redovisas och följas upp.

Ett sätt kan vara att upprätta en kunskapsbank på nätet, där man kan söka information om vad som åstadkommit i de olika verksamheterna som bedrivs av bland annat NGO:er i kommunen. Kartläggningen kan leda till ett bättre samarbete mellan NGO:er och kommunala instanser. Ett utvecklat samarbete mellan kommunen och NGO:er är något som kommunens företrädare ser mycket positivt på och gärna vill ha till stånd, vilket framkom i ett inlägg vid redovisningen. Även tanken att NGO:er och kommunen skulle arbeta i gemensamma projekt formulerades.

NGO:erna måste behålla sin integritet och sitt oberoende

Diskussionen kretsade kring tanken att föreningarna borde sluta sig samman för att bli en större kraft som kan påverka, men detta måste ske på eget initiativ. Man anser att kommunen bör stödja föreningarna utifrån deras egna visioner och enligt deras uppfattning om vad som är viktigt.

En synpunkt som poängterades i sammanhanget var betydelsen av att NGO:erna behåller sin integritet och roll i samarbetet med kommunala tjänstemän och politiker. Avsikten är inte att NGO:erna ska ersätta den demokratiskt organiserade verksamheten. De ska istället fungera som ett viktigt komplement. Det är dessa parter olika roller och funktioner, där NGO:erna står för oberoende, som är styrkan och vitaliteten i samarbetet.

Balansera den stigmatiserande negativa bilden av kommunen

Det finns en fokusering på negativa trender och statistik kring Botkyrka. Detta leder till en stigmatiserande och negativ bild av området. Förslag framfördes om att man medvetet och aktivt bör försöka skapa en mer balanserad bild av området och belysa även de goda saker som görs där. En sådan medveten strategi kan få goda resultat.

Lyft fram mångfaldens positiva sidor men se till att problem löses

Det ansågs viktigt att lyfta fram mångfaldens positiva sidor så att den inte enbart förknippas med problem och missförhållanden. Detta ansågs vara kommunens främsta uppmaning. En risk vad gäller försök att förändra Botkyrkas dåliga rykte kan vara att verkliga och allvarliga problem som finns i området sopas under mattan och osynliggörs.

Att ha som medveten strategi att skapa en mer positiv bild av Botkyrka kräver ett djupt engagemang och ansvar inför kommunens problem. Det kräver en verklig vilja att se till att problemen löses och inte döljs. Annars riskerar man att skapa en annan bild av Botkyrka som är lika falskt och ensidig som den om en stigmatiserad och problemfylld kommun.

Lokala föreningar bör dokumentera diskriminering

Ett förslag som involverar NGO:erna är att föreningarna tar på sig ansvaret att dokumentera den diskriminering som förekommer i kommunen. Människor som upplever sig diskriminerade ska kunna vända sig till föreningarna. Men föreningarna måste också se till att bearbeta och motarbeta de inslag av rasism, främlingsfientlighet och diskriminering som förekommer i den egna kulturella kretsen gentemot andra etniska eller kulturella grupper.

Nyanlända till Sverige bör vid introduktionen informeras om vilka rättigheter man har i samhället t.ex. antidiskrimineringslagstiftningen och Ombudsmannen för etnisk diskriminering.

Mångfaldsråd saknar mångfald

En uppmaning riktad till myndigheter och tjänstemän var att angripa ämnet från olika håll. På så vis tar man också tillvara mångfaldens kvaliteter och förutsättningar. Under flera tillfällen betonades vikten av att mångfaldsarbetet i kommunen bör ha en rättvis könsfördelning och en verklig representation av de människor som lever i området.

Flera av deltagarna är kritiska till kommunens mångfaldsarbete när det gäller frågan om representation. Ett typexempel är kommunens mångfaldsråd, vilket består av fackföreningsmän och tjänstemän. Man saknar representation från många av de föreningar som finns i kommunen, framförallt med tanke på rådets målsättning.

Man konstaterade även att Fittja fortfarande, trots goda intentioner, styrs av tjänstemän som inte representerar befolkningen och som kanske inte heller har tillräckligt stor känedom om invånarnas villkor, något som bör förändras.

För in regler mot diskriminering i det kommunala regelverket

Seminariets olika talare gav många exempel på kommunens makt att påverka diskriminering och främlingsfientlighet, både ur konkreta och mer principiella perspektiv. Ett exempel är att stödja processen med att införa regler mot diskriminering i det kommunala regelverket.

Lappalainen, jurist på Integrationsverket, påvisade den stora potential som ligger i införandet av antidiskrimineringsklausuler i offentlig upphandling. Han tog även upp andra områden där kommunen har stora möjligheter att motverka diskriminering och främja mångfald, jämlikhet och jämställdhet.

Vikten av en självreflekterande attityd

Flera av deltagarna betonar vikten av en självreflekterande attityd i frågan om fördomar och diskriminering. Förändringen börjar i den egna personen. Detta blir speciellt viktigt för högt uppsatta personer som har makt och möjlighet att ta beslut som påverkar andra människors liv i kommunen.

Flera talare påpekar vikten av att tjänstemän blir medvetna om sina egna fördomar och om hur lätt det är att man styrs av dessa i sitt arbete. Man efterlyste även en ökad kunskap och medvetenhet hos tjänstemännen om innebörden av diskriminering. Det är nödvändigt att vara inställd på att tänka i nya banor. En åtgärd som föreslogs var en MOD-utbildning (=Mångfald och Dialog) för tjänstemän, lärare och förskolepersonal.

Olika uppfattningar om förekomsten av rasism

Det fanns en skillnad i upplevelsen av förekomsten av rasism. Detta gällde mellan å ena sidan de som själva upplever den, dvs. personer med utländsk bakgrund, och å andra sidan de som representerar majoritetssamhället, dvs. väletablerade infödda svenskar. Medan de senare i flera fall hävdade att Botkyrka kommun har varit förskonad från allvarliga former av rasism, hävdade flera talare med utländsk bakgrund det motsatta.

Det påpekades dessutom att det är felaktigt och allvarligt att påstå att det inte finns problem med rasism i Botkyrka. Detta kan ses som ett exempel på hur viktigt det är att personer med utländsk bakgrund finns representerade i kommunens olika instanser och bidrar med egna erfarenheter, tankar och lösningar inom mångfaldsarbetets olika arenor.

Bekämpa rasismens grogrunder

Att alla får möjlighet till arbete, bra utbildning och goda kunskaper i det svenska språket presenterades av Botkyrka kommuns representant som kommunens sätt att bekämpa rasismens grogrunder.

Trots att tillgång till arbete, utbildning, och språkkunskaper inte kan betraktas som ett speciellt annorlunda sätt att bekämpa rasism, är det utan tvekan viktiga mål att sträva efter på kommunal nivå. De ökar möjligheten för invånarna att finna sin plats i samhället, och ger dem makt att hävda sig själva och sina intressen.

Frågan är dock om detta kan hjälpa till att nå rasismens grogrunder, och en vidare och intressantare frågeställning är vilka rasismens grogrunder är.

Diskriminering i alla former och på alla nivåer går ut på att indela och åtskilja individer eller grupper hierarkiskt dvs. att underordna en individ eller grupp genom att behandla en annan individ eller grupp på ett mer gynnsamt och positivt sätt (överordna). Det är dessa ojämlika system och maktförhållanden i samhället som bör betraktas som den egentliga grogrunden till problemet.

Dessa hierarkiska förhållanden som finns inbäddade i människors alla handlingar och föreställningar bör ifrågasättas om man vill motverka och bekämpa rasismens verkliga grunder. I diskussionen om tjänstemännens ansvar i frågan bör detta, enligt deltagarna, bli en speciell angelägenhet för kommunens ledande personer.

Företeelser som rasism, främlingsfientlighet och diskriminering som existerar i det fördolda försvårar dialogen mellan människor och måste därför synliggöras, diskuteras och medvetandegöras för att kunna motverkas och bekämpas.

Konfrontera rasism och diskriminering i alla sammanhang

Sammanfattningsvis kan man säga att det inte spelar så stor roll vilka ord man använder för att beteckna den faktiska diskriminering som invånare som kommer från andra länder eller kulturer utsätts för. Det spelar ingen roll om det kallas för rasism, främlingsfientlighet eller etnisk diskriminering. Inte heller om det har ideologiska eller kulturella grunder, eller om det hittar utrymme i maktens sfärer eller bara i vanliga människors vardag. Det viktigaste är att dessa företeelser konfronteras för annars finns de kvar där de är dvs. gömda i individernas föreställningsvärld.

Konkreta förslag

Här redovisas kortfattat ett urval av förslag från panelseminariet.

NGO:erna

- Synliggör och motverka den institutionella/strukturella diskrimineringen då denna utgör hinder för integration och samexistens.
- Kommunen bör utarbeta en kommunal handlingsplan och strategi för mångfald inom tre områden: bostadssegregationen, arbetsmarknaden och skolan.
- Kommunen bör vara en förebild för andra sektorer när det gäller mångfald men saknar idag mångfaldsinriktade mål i sysselsättningspolitik och utvecklingsplan.
- Utveckla mångkulturella modeller i skolan och en intern transkulturell verksamhet.
- Motverka det utanförskap som finns hos människor i Botkyrkas norra del. Viljan hos kommunledningen för en förändringsprocess är viktigare än att skapa lagar och regelverk.
- Skapa lokala mötesplatser för dialog mellan Botkyrkas norra och södra del då det idag råder ett spänt förhållande mellan dessa områden.
- Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige bör inte läsa »svenska som andra språk« när det i själva verket är deras första språk.
- Invandrade kvinnors isolering och diskriminering som riktas mot dessa kvinnor måste motverkas. Botkyrka ligger nästan högst i länet när det gäller ohälsa bland kvinnor.
- Ansvarsfördelningen mellan samhället, myndigheter och föreningsliv bör tydliggöras – inte minst när det gäller bidrag.
- Invandrarorganisationer och kulturföreningar måste arbeta tillsammans – idag existerar dessa som »isolerade öar«. Samarbete mellan organisationer skulle kunna vara en förutsättning för att få föreningsbidrag.

Politiska partier

- Etablera samverkan för att få Botkyrka fritt från rasism.
- Elever måste ha rätt att anmäla diskriminering i skolan till Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO).
- Slopa krav på fast anställning för att få hyra en bostad.
- Bötfull företag som betar sig nedsättande eller uttrycker rasistiska och diskriminerande kommentarer.
- Samtliga partier i Botkyrka bör inta ett självkritiskt förhållningssätt när det gäller att leva upp till de mänskliga rättigheterna.
- Nyansera den negativa bilden av Botkyrka – det finns mycket som är bra – inte minst skolan.

- Inför antidiskrimineringsklausuler vid offentlig upphandling i Botkyrka kommun.
- Mer informellt samarbete mellan olika kommuner. Man kan t.ex. informera varandra om vilka leverantörer som diskriminerar och således inte följer lagar och bestämmelser och därför bör undvikas.
- Undersök hur det står till med främlingsfientlighet och diskriminering inom myndigheter som exempelvis polis, åklagare och rättsväsende.
- Skapa mötesplatser för dialog. Skolan är en sådan viktig mötesplats där en öppen attityd hos lärarna kan stimulera till diskussioner mellan elever när olika situationer uppstår.

Representanter från kommunala förvaltningar och projekt

- Bemöt de ökande uttrycken för etniska stereotyper först och främst i skolan.
- Diskutera begreppet integration på olika möten, i etniska föreningar och tillsammans med de boende i området.
- Öppna kommunhuset för mångfalden genom att ha större representation av svenskar med olika bakgrund där.
- Utgå från ett möjlighetsperspektiv och alternativa lösningar framförallt när det gäller ungdomar.
- Integrera olika samfundsföreträdare i lokala verksamheter och få på så sätt till stånd en bred diskussion – inte bara om det som förenar – utan också om andra frågor som bör ventileras.

Övriga aktörer

- Omformulera storstadssatsningens mål så att även kvinnors vardagsvillkor innefattas och förändras.
- Lyft fram kvinnoperspektivet när det gäller den lokala utvecklingen och integrationen.
- Bekämpa rasismens verkliga grunder.
- Bemöt och motverka rasismen där den finns – i vardagens interaktioner.

Grupparbeten

- Föreningar bör på egna initiativ sluta sig samman för att bli en större kraft som kan påverka. Kommuner bör stödja föreningarna utifrån föreningarnas egna visioner och uppfattningar om vad som är viktigt.
- Kommuner bör styras av tjänstemän som representerar befolkningens sammansättning och har kännedom om dess villkor.
- Gör en kartläggning av den segregation som finns i kommunen.
- Uppmuntra skolan att införliva hemspråksundervisning i den reguljära skolverksamheten. Låt familjerna själva göra valet av hemspråk och låt inte rationaliseringspremissen styra.

- NGO:erna måste behålla sin integritet och sin roll i samarbetet med kommunala tjänstemän och politiker. NGO:erna ska inte ersätta den demokratiskt organiserade verksamheten utan fungera som ett viktigt komplement. Det är parternas olika roller och funktioner som är styrkan och vitaliteten i samarbetet.
- Skapa språköverskridande föreningsmötesplatser för kvinnor.
- Mångfaldsarbetet i kommunen måste ha en rättvis könsfördelning och en verklig representation av de människor som lever och bor i området.
- Kommunfullmäktige bör ta ställning och prioritera frågan om främlingsfientlighet och diskriminering samt avsätta pengar till detta område.
- Kartlägg alla befintliga lokala resurser som arbetar antirasistiskt. Kartläggningen kan leda till ett stärkt samarbete mellan NGO:er och kommunala instanser som i sin tur kan leda till gemensamma projekt.
- Låt NGO:erna dokumentera den diskriminering som förekommer i kommunen. Människor som upplever sig diskriminerade ska kunna vända sig till frivilligorganisationerna.
- Upprätta en kunskapsbank på nätet där det framgår vad som åstadkommit inom de olika lokala NGO:ernas verksamheter.
- Kommunen bör satsa på MOD-utbildning (= Mångfald och Dialog) för förskolepersonal, lärare, tjänstemän och föräldrar som en metod att bl.a. motverka klassificering och differentiering av barnen.
- Inför interkulturell undervisning i skolan – en utbildning som dels kan hänvisas till brukarperspektivet dels till frågan om mångfald. Alla ska kunna känna igen sig i undervisningen och identifiera sig med det som lärs ut. Skolan måste representera mångfalden om integrationspolitiken ska vara trovärdig.
- Informera nyanlända till Sverige vid introduktionen om vilka rättigheter man har t.ex. information om diskrimineringslagstiftningen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) och fackföreningar.
- Lokala föreningar bör ingå i kommunens mångfaldsråd som idag bara består av fackföreningar och tjänstemän.
- Inför ett årligt rapporteringskrav där alla lokala verksamheter som sätts igång ska redovisas och följas upp.

Juristworkshop i Stockholm

»Har de privatpraktiserande advokaterna en roll i bekämpningen av strukturell diskriminering?« Internationell workshop inom Symposiet om strukturell diskriminering den 7–8 december 2001 i Stockholm. (Se program i bilaga 4)

Symposiet arrangerades av Integrationsverket och ägde rum i Stockholm den 7 och 8 december 2001. Inom ramen för symposiet, som hade strukturell diskriminering som grundtema, genomfördes en workshop där bland annat frågan om de privatpraktiserande advokaternas roll i bekämpningen av strukturell diskriminering behandlades.

En panel organiserades med tre internationella jurister och med Paul Lappalainen, jurist och expert på Integrationsverket, som moderator. De inbjudna juristerna var Jerry Leaphart från USA, Ralph Du Long från Nederländerna och Nicos Trimiklinitis från England.

Efter paneldeltagarnas anföranden följde en diskussion med representanter från frivilligorganisationer.

Inledningsanförande

Paul Lappalainen konstaterar att diskrimineringslagen är ett av de svåraste områdena i lagstiftningen. Han påpekar vikten av att lagen används i antidiskrimineringssyfte för att åstadkomma sociala förändringar och belyser advokaternas roll i sammanhanget.

Lappalainen menar att Integrationsverkets avsikt med konferensen är att använda de inbjudna juristernas erfarenhet i frågan om antidiskrimineringsarbete som inspirationskälla. Förhoppningen är att detta ska inspirera till fördjupade diskussioner om de privata advokaternas roll i utvecklingen av lagen mot diskriminering.

Anföranden från paneldeltagarna

Advokater i USA driver och följer diskrimineringsärenden

Jerry Leaphart inleder sitt anförande med en kort tillbakablick över diskrimineringslagens historia i USA. Han berättar om den transatlantiska slavhandeln med människor av afrikanskt ursprung och den systematiska segregationen som uppstår till följd av den. Han fortsätter sedan till mitten av 60-talet med tillkomsten av en lag som gör »rasdiskriminering« olaglig. Lagen innebär att den som utsätts för diskriminering får gottgörelse.

I dag är det advokaterna som driver målen och följer diskrimineringsärenden i USA. Advokater som vinner sina fall har möjlighet att få en omfattande ekonomisk kompensation om

Jerry Leaphart, USA

klienten tilldöms ett stort skadestånd. Detta är något som inte sker i Europa.

Fallet »Brown mot skolverket«

Leaphart berättar att det finns två komponenter i USA:s diskrimineringslag: straffbar skada och kompensation för psykiskt lidande. Komponenterna innebär att man kan straffa den part som vållar skadan genom att utkräva ett skadestånd som ibland kan vara mycket stort. När det gäller kompensation för psykiskt lidande tar man hänsyn till den kränkning och smärta som diskrimineringen har medfört. Här nämner Leaphart det kända fallet »Brown mot skolverket«.

I det fallet fann man att den rasistiska diskriminering som färgade utsattes för skapade en känsla av mindervärdighet hos dem, något som kunde påverka deras självbild på ett sätt som förmodligen aldrig kan repareras. Leaphart beskriver fallet som avgörande i amerikansk lagstiftning eftersom det ledde till att segregationen började betraktas som olaglig. I och med detta fall försvann den så kallade *separate but equal*-doktrin vilken hade gällt sedan 1896.

Ralph Du Long,
Nederländerna

Assimilationspolitiken »ät potatis, inte ris-policy«

Ralph Du Long, som själv är nederländsk med indonesiskt ursprung, börjar sitt anförande med en redogörelse för utvecklingen av den nederländska invandrapolitiken sedan 1960-talet. Han berättar att när hans föräldrar kom till Nederländerna under 50-talet var det assimilationspolitik som gällde. De placerades i ett så kallade »vitt« område och man kontrollerade hur deras assimilation förlöpte.

Detta innebar att man även kontrollerade vilken sorts mat de tillagade. De fick inte lov att äta indonesisk mat, exempelvis ris, utan tvingades äta potatis istället. Du Long beskriver det som en väldigt svår period och något som visar hur liten dåtidens nederländska tolerans var.

Han använder även »ris och potatis« när han beskriver utvecklingen av den nederländska invandringpolitiken. Under efterkrigstiden när stora grupper människor invandrade från de före detta kolonierna tillämpades assimilationspolitik. Den policy som gällde då kallar Du Long för »ät potatis, inte ris-policy«.

Arbetskraftsinvandringen »ät ris, ingen potatis-policy«

Under 60-talets arbetskraftsinvandring fanns det ingen speciell invandringspolitik eftersom invandrarna förväntades återvända till sina hemländer efter ett par år. De var förbjudna att lära sig nederländska vanor, och de kunde lära sig språket endast om det var nödvändigt för att klara arbetet. Detta kallar Du Long »ät ris, ingen potatis-policy«.

*Integrationspolitiken »ät potatis –
men du kan också äta ris om du vill-policyn«*

När det under 1970- och 80-talen stod klar att många av »gästarbetarna« och deras familjer skulle stanna, utvecklades en integrationspolitik som liknar den som finns i Sverige i dag. Du Long kallar denna policy »ät potatis – men du kan också äta ris om du vill«.

*Flyktinginvandringen »ät ris,
en dag kanske du kan äta potatis också-policyn«*

Under 80- och 90-talen var flyktinginvandring en stor fråga i Nederländerna. Även här förväntade man sig att flyktingarna skulle återvända hem efter en tid. Medan de väntade på asyl var policyn »ät ris, en dag kanske du kan äta potatis också«.

Civilrättens viktiga roll i antidiskrimineringsarbetet

Du Long menar att Nederländerna ses som ett land med välutvecklade antidiskrimineringslagar. I den nederländska grundlagen finner man antidiskrimineringslagen som ger alla människor skydd mot diskriminering. Det är regeringens uppgift att skapa förutsättningar för att ge alla medborgare samma grundrättigheter.

I diskrimineringslagen finns paragrafer med förbud mot diskriminerande uttalanden, distribution av diskriminerande skrifter eller varor, samt diskriminering vid tillsättning av tjänster.

Civilrätten spelar en viktig roll när det gäller diskriminering. Där hittar man s.k. »oskrivna normer« som inte står i lagparagraferna, utan som fungerar som en vedertagen norm baserad antingen på straffrätt eller på grundlagen.

Inom civilrätten finns *Jämlikhetsparagrafen* som behandlar områden som religion, tro, politisk åsikt, »ras«, kön, sexuell läggning, civilstånd och nationalitet. Den täcker generellt frågor som rör arbetsmarknaden, tillhandahållande av varor och tjänster, samt möjlighet till utbildning.

Jämlikhetskommission och nationell ombudsman

Det finns en *Jämlikhetskommission* dit man kan vända sig med sina klagomål. Kommissionen är lättillgänglig, kostnadsfri och det behövs inget ombud. I princip bygger kommissionen på frivillighet, dess beslut är inte bindande utan det är upp till parterna att efterleva dem.

Du Long menar att i över 90 procent av fallen följer man beslutet, detta beror på det höga anseende som kommissionen har. Kommissionen har möjlighet att driva fallen vidare till domstol för att få en tvingande dom.

Vidare finns det en *Förvaltningsdomstol*. Dit kan man vända sig om man upplever sig diskriminerad av myndigheterna. Den

regleras av den *Allmänna lagen* i Förvaltningsrätten. Om förvaltningsrätten finner att någon har blivit diskriminerad av en myndighet kan domstolen döma enligt jämlikhetsparagrafen och dess dom är bindande.

Det finns även en *nationell ombudsman* som bl.a. bevakar de statliga myndigheternas agerande mot medborgarna. När ombudsmannen undersöker ett fall använder man sig av lagtexterna. Ombudsmannens rekommendationer är inte bindande men de flesta följer dem.

I civilrätten finns också *lagen om rättshjälp* som ger människor med låg inkomst möjlighet att driva sitt fall till domstol. Det finns även medel som organisationer och antidiskrimineringsbyråer kan få för att driva viktiga fall.

NGO:ernas betydande roll i antidiskrimineringsarbetet

Du Long menar att i Nederländerna, som i många andra länder, har man en känsla av att diskrimineringslagarna inte efterlevs fullt ut. Av den anledningen har man utvecklat nya regler för att effektivisera dess användning. Han vill dock lyfta fram NGO:ernas betydande roll i antidiskrimineringsarbetet, i synnerhet de lokala antidiskrimineringsbyråerna och den nationella antidiskrimineringsbyrån.

Nicos Trimikliniotis,
England

»Good relations«-lagstiftningen etableras i England

Nicos Trimikliniotis inleder sitt anförande med en kort historisk redogörelse för invandringen till England. Den har sin utgångspunkt i Englands före detta kolonier där man från 1940- till 60-talen hämtade arbetskraft för att utföra jobb som de vita inte ville utföra. I början bemöttes invandrarna positivt, men när det blev arbetsbrist höjdes röster för att de borde återvända hem.

Man beslöt då att införa *Good relations-lagstiftningen* som syftade till att de olika etniska grupperna skulle leva tillsammans. I början gällde assimileringspolitik, sen övergick man till integrationspolitik och slutligen utvecklades det mångkulturella konceptet.

Tre sätt att angripa diskriminering

Trimikliniotis konstaterar att diskriminering finns överallt i det engelska samhället idag. Detta gäller inom arbetsmarknaden, utbildningsväsendet, polisväsendet, bostadsmarknaden och vården. Han nämner tre olika sätt att angripa problemet. Det första är genom *straffrätten*. Här handlar det oftast om individer, och det primära är att straffa den som utför den diskriminerande handlingen och inte att kompensera offret.

Det andra är genom *offentlig rätt* som skyddar medborgarnas rättigheter gentemot staten. Utgångspunkten i den offentliga rätten är inte att straffa förövaren utan att kompensera offret. Skadestånden är emellertid inte höga som i USA. Denna lag är

bindande och Trimikliniotis anser att kompensationen ibland är godtycklig.

Det tredje sättet att bemöta diskriminering är genom *Ombudsmän*. I England har ombudsmännen en viss betydelse men saknar den auktoritet som ombudsmännen i Sverige har. Det finns även andra instanser man kan vända sig till och som har liknade uppgifter som ombudsmännen.

Attraktivt för privata advokater att driva diskrimineringsfall

Trimikliniotis beskriver slutligen de privata advokaternas arbete i England angående diskriminering. Han menar att de privata advokaterna har ett stort intresse för att ställa upp för individer och grupper i olika diskrimineringsfall, även om de får liten ekonomisk ersättning eller ingen ersättning alls.

Rättshjälp centralt för att diskrimineringslagstiftningen ska fungera

Trimikliniotis menar att det finns en trend att utveckla *centra* som drivs i form av välgörenhetsarbete där man stödjer och representerar människor som annars inte har ekonomiska förutsättningar att anlita en advokat. Han menar att denna tillgång till rättshjälp har ökat möjligheterna att skipa rättvisa i England. Han anser att en fungerande diskrimineringslag förutsätter tillgång till rättshjälp.

Information om antidiskrimineringsfrågor otillräcklig

Trimikliniotis berättar också om olika problem som försvårar antidiskrimineringsarbete i England. Han menar att den engelska rättshjälpen inte täcker kostnaderna för tribunalen där diskrimineringsfall huvudsakligen avgörs. Det finns heller inte ett övergripande lagligt instrument att tillgå eller tillräcklig information kring antidiskrimineringsfrågorna i allmänhet.

Information bör riktas till allmänhet, privatpersoner, företag och myndigheter. Många gånger vet inte berörda personer hur man ska gå tillväga när man blivit utsatt för diskriminering vilket leder till att man resignerar och låter det hela bero. Det finns också svårigheter kring bedömningen av »rasdiskriminering« när den uppstår.

Frågestund

Efter anförandena ställde deltagarna i workshopen en rad frågor till panelen.

Privata advokaters roll viktig

En av frågorna var vilken roll privatpraktiserande advokater spelat såväl vid tillkomsten av diskrimineringslagen som i kampen mot diskriminering.

Både Leaphart och Trimikliniotis ansåg att de privatpraktiserande advokaterna spelat en mycket viktig roll vid tillkomsten av lagen. Leaphart lyfte fram Brown-fallet som exempel på det och Trimikliniotis underströk vikten av advokaternas engagemang och ekonomiska förutsättningar när de driver diskrimineringsfrågor.

Olika erfarenheter av effekterna av antidiskrimineringslagarna

En annan fråga var hur paneldeltagarna upplevde situationen i dag i sina respektive länder, där antidiskrimineringslagarna har funnits länge. Man var särskilt intresserad av att veta om diskrimineringen vid anställning hade minskat och om minoritetsgrupperna hade fått anställning i högre grad. Trimikliniotis ansåg att implementeringen av diskrimineringslagarna i England hade påverkat arbetsmarknadssituationen på ett positivt sätt, eftersom arbetsgivarna blev medvetna om riskerna med att inte följa lagen.

Du Long och Leaphart var inte så positiva i denna fråga. Du Long hänvisade till statistiska svårigheter och begränsningar rörande utvecklingen av diskrimineringslagarnas verkningskraft i Nederländerna.

Trimikliniotis menade att en förutsättning för att bekämpa rasism och diskriminering är att komma till rätta med den rasism som finns inbyggd i systemet. Som exempel nämndes rasism i skolböcker, inom polis och rättssystem och hos olika myndigheter.

Sammanfattande kommentarer

Rasbegreppet bör avskaffas

Leaphart tog upp de sociala och historiska omständigheter som har missgynnat främst de svarta i det amerikanska samhället. Han uppmärksammade USA:s sekellånga tradition att beröva afroamerikanska medborgare deras rätt till socialt välbefinnande. Detta använder han för att visa att kärnfrågan vad gäller diskriminering i USA mindre handlar om lag, utan snarare vilar på filosofiska grunder och att rasbegreppet bör avskaffas eftersom inga vetenskapliga belägg stöder ett sådant begrepp.

Viktigt att bekämpa den strukturella diskrimineringen

Efter frågestunden följde en diskussion mellan panelen och de andra deltagarna. Diskussionen handlade bland annat om diskrimineringslagarnas effektivitet. Paneldeltagarna menade att lagar behöver en tid för att etablera sig. De måste först hitta sin plats i domstolarna. Trimikliniotis menade att en förutsättning för att kunna ta itu med rasism och diskriminering är att komma till rätta med den rasism som finns inbyggd i systemet.

Kriminalisering av diskriminering ingen lösning

Lappalainen påtalade att i de länder som har kriminaliserat diskriminering har det inte lett till någon fällande dom. Av flera anledningar är straffrätten svår att använda sig av när det gäller diskriminering.

En annan nackdel är att det kan bli kostsamt för individen att anlita en advokat och av den anledningen kan civilrätten vara att föredra. Dessutom har individen då mer kontroll över fallet och behöver inte förlita sig på åklagaren. Man kan även välja att anlita en ombudsman eller advokat.

Nytt lagförslag i juni 2002

I diskussionen nämndes att den svenska regeringen ska komma med ett lagförslag i juni 2002. Lagförslaget ska innehålla en antidiskrimineringsklausul som ska göra det möjligt för statliga myndigheter att bryta ett kontrakt om det visar sig att den andra parten diskriminerar. Detta beskrevs som ett annat sätt att komma åt diskriminering.

Kostsamt att diskriminera

Det framkom åsikter om att det ska vara kostsamt att diskriminera. Detta ansågs nödvändigt för att öka människors motivation att ändra beteende. Skadeståndsstorleken i Sverige ansågs dock mycket låg i förhållande till de miljonbelopp som betalas ut i USA. Den låga nivån på skadeståndet i Sverige ansågs vara en anledning till att de privatpraktiserande svenska advokaterna inte intresserar sig för dessa mål.

Positiv särbehandling – en svår fråga

Frågorna om indirekt diskriminering och positiv särbehandling togs också upp. Indirekt diskriminering kan uppträda exempelvis vid annonseringar av lediga tjänster när man t.ex. kräver bättre språkkunskaper än vad som är nödvändigt för att klara av arbetet. Den typen av diskriminering ansågs svår att komma tillrätta med.

Även positiv särbehandling sågs som en svår fråga. Det finns en skepsis mot att införa positiv särbehandling av minoriteter i Sverige. Men eftersom bortsortering av ansökningshandlingar med utländska namn förekommer i dag, beskrevs denna särbehandling också som ett sätt att påskynda minoriteters inträde på arbetsmarknaden.

Affirmative action i USA

Leaphart berättade om erfarenheten av *affirmative action* dvs. positiv särbehandling i USA och menar att där använder man det som ett sätt att gottgöra den ofördelaktiga behandlingen som vissa grupper har utsatts för. Han anser att i Europa är man mer negativt inställd till positiv särbehandling både bland majoritetsbefolkningen och bland vissa personer med utländsk

bakgrund, eftersom man kan uppleva att man inte blir anställd på grund av kompetens utan på grund av etnisk tillhörighet. Därför anser han att det är viktigt att tydliggöra tanken bakom *affirmative action*.

Diskrimineringslagarna måste göras tillgängliga för alla

Deltagarna ansåg att det finns brister i informationen om diskrimineringslagarna och deras innehåll. Diskrimineringslagarna måste göras tillgängliga för alla. Man underströk också vikten av att advokaterna uppmärksammar förekomsten av diskriminering och ser till att de fall som förekommer kartläggs.

Advokaters engagemang spelar en väsentlig roll

Av paneldeltagarnas anförande och den efterföljande frågestunden och diskussionen kan man dra slutsatsen att rasism och diskriminering är komplicerade problem. De har sin främsta grund i historiska och strukturella samhällsförhållanden vilka är svåra att komma åt och förändra.

Stiftande och implementering av diskrimineringslagar och de privatpraktiserande advokaternas roll är viktiga faktorer i kampen mot diskriminering. De har även förmåga att skapa och påskynda attitydförändringar på kort och lång sikt. Advokaternas engagemang ansågs spela en väsentlig roll i dessa förändringar. Av vikt är också att advokaterna blir bättre på att se om det förekommer diskriminering i olika mål då brott kan ha rasistiska förtecken som den enskilde polismannen eller åklagaren inte observerar. Sådana fall bör också kartläggas.

Skepsis inför en alltför stor tro på lagar

Lagarna ansågs ha en viss kraft mot diskriminering när ekonomiska påföljder används. En viss skepsis visade sig inför en alltför stor tro på lagarna och advokaternas förmåga att skapa den övergripande förändringen som kampen mot diskriminering innebär. Deras potential för att bidra till den förändringen kan däremot inte underskattas. Ett fortsatt samtal om denna fråga är därför något att eftersträva.

Konkreta förslag

Här följer ett urval av förslag från workshopen.

- Inför stora ekonomiska påföljder för dem som inte följer antidiskrimineringslagarna.
- Avskaffa rasbegreppet då inga vetenskapliga belägg stöder ett sådant begrepp.
- Lyft fram de privatpraktiserande advokaternas roll vad avser att förändra lagstiftningen.
- Antidiskrimineringslagarna måste få genomslag i domstolarna. I USA tog det flera år innan lagarna fann sin plats i domstolarna och man började förstå innebörden av dem.

- Advokater bör mer effektivt uppmärksamma om det förekommer diskriminering i olika mål och i förekommande fall kartlägga dessa. Brott kan ha rasistiska förtecken som den enskilde polismannen eller åklagaren inte observerar.
- Lyft fram NGO:ernas betydande roll i antidiskrimineringsarbetet i synnerhet antidiskrimineringsbyråerna.
- Etablera tillgång till rättshjälp – en förutsättning för att antidiskrimineringslagarna ska fungera.
- Rikta informationssatsningar om antidiskrimineringslagstiftningen till allmänheten, privatpersoner, företag och myndigheter.
- Implementera antidiskrimineringslagarna och gör arbetsgivarna medvetna om att man riskerar påföljder om man inte följer lagen.
- Synliggör och motverka den rasism som finns inbyggd i samhällssystemet t.ex. rasism i skolböcker, inom polis, rättssystemet och hos olika myndigheter.

Konferens om vardagsrasism i Malmö

»Hur förebygger och motverkar vi främlingsfientlighet och vardagsrasism?« Konferens i Malmö den 11 december 2001. (Se program i bilaga 5)

Konferensen genomfördes i Malmö tisdagen den 11 december 2001 och arrangerades av länsstyrelsen i Skåne län och Integrationsverket. Den vände sig till tjänstemän på förvaltningar, myndigheter och till aktiva inom föreningslivet i Skåne.

På konferensen medverkade Masoud Kamali, docent i sociologi vid Uppsala universitet samt representanter för NGO:er. Efter konferensen följde en paneldebatt där olika frågor med anknytning till ämnet diskuterades.

Syftet med konferensen var att skapa forum för en diskussion om främlingsfientlighet och vardagsrasism, samt hitta metoder att motverka och förebygga dessa företeelser i samhället.

Anförande av docent Masoud Kamali

Två olika sätt att se på vardagsrasism

Kamali inledde sitt anförande med att skilja mellan två olika sätt att se på vardagsrasism. Det ena sättet är att se vardagsrasism som en egenskap hos individen och det andra är att se den som ett resultat av det samhälle vi lever i. Det senare handlar om hur vi tänker och blir uppfostrade av föräldrar, skolböcker, skolsystem och det politiska systemet. Man ser både tydliga och dolda exempel på vardagsrasism inom media, film, utbildning och i böcker.

Kamali menar att det finns ett »vi och dom«-tänkande som skapas i alla samhällen och som påverkar samhällsmedborgarnas tankesätt. Kategorin »vi« representerar det som är positivt, medan »dom« står för det negativa.

Kulturalisering av individen

Vardagsrasismen fungerar ofta genom en slags kulturalisering av individen. Individer som kommer från andra kulturer får representera en hel kultur. Så kallade främmande kulturer, som exempelvis den orientaliska kulturen, framställs som enkla, primitiva och annorlunda. Den dominanta kulturen, som i detta fallet är den västerländska, skildras som en nyanserad kultur, bärare av en stor mångfald och rikedom.

Den dominanta kulturen definierar även vad som är rätt eller fel och därmed fastslår de sin egen kulturs tankesätt. Den dominanta kulturen är normen och minoritetskulturen blir passiva mottagare av normen och tvungna att anpassa sig efter den.

Kulturrasismen har övertagit den biologiska rasismens plats

En annan viktig aspekt av vardagsrasism är att de som inte är drabbade inte märker den, eftersom de utgör normen och därför inte heller behöver tänka på vad som innefattas i normen. Samhället ställer krav på personer med utländsk bakgrund att de ska bli svenskar, samtidigt som de aldrig riktigt kan uppnå fullkomlig »svenskhet«.

Invandrade tvingas att ständigt rättfärdiga sig och särskilja sig från påtvingade stereotyper. De tvingas att säga att de inte är som »alla andra invandrare«. På det sättet reproducerar de rasismen utan att vara medvetna om det. Kamali menar att i Sverige skyddar man sig bakom idén om solidaritet. Man gömmer verkligheten och olika samhällsproblem bakom en uppmålad yta av jämlikhet och välfärd. Istället för att lyfta fram arbetslöshet och sociala villkor som hinder för integration hittar man kulturella förklaringar i »patriarkala och bakåtsträvande traditionella invandrarkulturer«.

Kamali diskuterar hur kulturrasism har övertagit den biologiska rasismens plats. Man dömer inte längre folk utifrån hierarkiskt ordnade »raser«. Rasismen är idag kulturellt betingad, man indelar folk i kulturella kategorier. I samband med händelserna den 11 september 2001 kan man se hur dessa kulturrasistiska föreställningar florerar. Föraktet mot islam och folk från mellanöstern blir öppet accepterat av allmänheten.

»Kulturkompetenta« förespråkare – ett hinder för integration

Kamali diskuterar vidare att sättet att prata om integration ofta är präglad av förutfattade meningar om andra kulturer. Invandrades problem tas från sitt samhälleliga sammanhang i vilket arbetslöshet och sociala villkor spelar en väsentlig roll, och kopplas istället till kulturell bakgrund. Denna kulturella bakgrund beskrivs ofta som patriarkala, bakåtsträvande/reaktionära och traditionella.

Kamali menar även att en del invandrade låter sig användas av de skarpt konstruerade kulturella skillnaderna. Dessa skillnader skapar ett behov av »kulturkompetenta« personer som kan representera, och vara förespråkare för, de olika kulturella grupperna gentemot det svenska samhället. På det sättet behöver svenskarna inte närma sig dessa grupper.

Paneldebatt

Paneldebattens moderator var Luciano Astudillo, politisk sekreterare i Malmö kommun och ordförande i socialdemokratiska arbetarpartiets integrationsgrupp. Paneldeltagarna var representanter från Integrationsverket och lokala NGO:er. Paneldebatten inleddes av José Alberto Diaz, fil. dr och juristen Paul Lappalainen, båda från Integrationsverket.

Därefter talade Matti Laukkanen från Antidiskriminerings-service i Malmö och Ewa Bolanowski från Antidiskrimineringsbyrån i Skåne. Talarordningen avslutades med Muhamed Khorshid som är representant från Irak-Turkmenska föreningen och Jannis Poursanidis från Grekiska föreningen.

Öka medvetenheten om antidiskrimineringslagstiftningen

Diaz beskriver Integrationsverkets uppgift som att arbeta direkt utifrån statens antagna integrationspolitik för att främja etnisk mångfald, jämlikhet och jämställdhet och för att motverka samhällsproblem som rasism, segregation och diskriminering. Verket samarbetar med myndigheter, kommuner och olika ombudsmän liksom med frivilligorganisationer som har en viktig roll i det civila samhället. Integrationsverket tar även initiativ till lokala insatser mot diskriminering exempelvis genom antidiskrimineringsbyråer.

Lappalainen, som utgår från sitt perspektiv som jurist på Integrationsverket, talade om betydelsen av den nya lagstiftningen mot diskriminering och vikten av dess aktiva praktiska tillämpning.

Han understryker också Integrationsverkets samarbete med NGO:er, myndigheter och andra organisationer för att öka medvetenheten om lagstiftningen och dess möjligheter till tillämpning och utveckling.

Holländska antidiskrimineringsbyråer som förebild

Laukkanen berättar om Antidiskrimineringsservicens uppkomst och dess roll i Malmö under lågkonjunkturen i början av nittiotalet. Den startades av en grupp äldre invandrare som blev upprörda över att det hade blivit rumsrent att ha öppet rasistiska åsikter i och med att det främlingsfientliga Skånepartiet hade tagit plats i kommunfullmäktige.

Gruppen organiserade sig och startade Antidiskriminerings-service i syfte att motverka vardagsrasism och att försöka förändra de strukturella former av diskriminering och förtryck som finns i det svenska samhället. Förebilden var holländska antidiskrimineringsbyråer som bland annat ger människor som upplevde att de blev diskriminerade juridisk hjälp och lyfte olika frågor via massmedia.

Laukkanen berättar även att i början blev initiativet motarbetat av dåvarande Invandrarverket eftersom etnisk diskriminering och rasism enbart sattes i samband med skinheads eller isolerade kommuner som Sjöbo och Klippan.

Internationella kontakter behövs i NGO:ernas arbete

Ewa Bolanowski berättar om Antidiskrimineringsbyrån i Skåne och nämner bland annat att föreningen arbetar på frivillig basis i nätverksform. Byrån samlar kompetenta personer som

advokater, utbildningsföretag och beteendevetare för att hjälpa människor som vänder sig dem.

Byrån har även etablerat internationella kontakter med liknade byråer i Holland, England, Australien och Sydafrika. Både Laukkanen och Bolanowski understryker behovet av institutionellt och ekonomiskt stöd för att genomföra ett effektivt arbete och förstärkta kontakter med myndigheter.

Samarbete för aktiva föreningar i Rosengård

Muhamed Khorshid, från Irak-Turkmenska föreningen, talar om den nyligen startade organisationen SAFIR (Samarbete för aktiva föreningar i Rosengård). SAFIR är en paraplyorganisation som består av 19 olika invandrarföreningar i stadsdelen Rosengård. Organisationen arbetar bland annat med att hjälpa nyanlända invandrare att kontakta olika myndigheter, ungdomar som har hamnat i kriminalitet och människor med sociala problem.

Organisationen försöker föra fram dessa gruppers behov och problem till politiker och myndigheter. SAFIR söker även ett närmare samarbete med andra föreningar i Rosengård.

Brobyggare mellan förening och samhället

Jannis Poursanidis talar om den relativt lilla grekiska föreningen som startade sin verksamhet 1972. Föreningens verksamhet är riktad till barn, ungdomar och kvinnor. Den arbetar för att främja integrationen genom att bevara den s.k. hemkulturen och genom att fungera som en bro mellan föreningens medlemmar och det svenska samhället.

Khorshid uttrycker föreningens vilja att förbättra kontakten med myndigheterna för att kunna arbeta vidare med de frågor som kräver institutionellt stöd.

Frågestund och diskussion

Mindre organisationer ofta i underläge gentemot kommunen

Under en frågestund som följde tog man upp problematiken kring resurser till olika organisationer och projekt. Man diskuterade olika fall av diskriminering i Malmö som inte kunde behandlas på grund av bristande resurser. Många av de små organisationerna påpekade att de är så upptagna med sin egen verksamhet att det är svårt att sätta sig in i de olika ansökningsprocedurerna som man måste för att få bidrag från de statliga verken. Detta är främst ett problem för mindre organisationer.

»Öronmärkta« bidrag

Från Integrationsverkets sida kommer man under de närmaste åren att prioritera lokala insatser mot diskriminering. Fem miljoner ska avsättas för projekt för antirasistisk verksamhet. Det föreslogs även att föreningar bör söka medel hos kommunerna.

Upplevelsebaserad dokumentation viktig

Under frågestunden diskuterades också vilka åtgärder som ska tas när man har utsatts för diskriminering, exempelvis på en restaurang. Man kom med olika förslag som exempelvis anmälan till Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) och anmälan till polis. Man diskuterade även vikten av att skriva rapporter från invandrades perspektiv om den orättvisa behandling de utsätts för.

Alltför vanligt med förlikningar i diskrimineringsärenden

Det påpekades också att DO inte har gått till domstol med en mängd olika fall, och att anmälningarna ofta löses i förlikningar, något som inte löser problemet utan snarare döljer det. Det påpekades även att lagen mot diskriminering är begränsad till arbetslivet och att den inte gäller för studerande.

Sammanfattande kommentarer

*NGO:ernas viktiga roll att synliggöra**vardagsrasistiska föreställningar och handlingar*

Frågan kring vardagsrasism och främlingsfientlighet bör lyftas fram och diskuteras vidare. Den slutsatsen kan man dra från Kamalis anförande och från diskussionen om diskriminering på krogar. Många personer med utländsk bakgrund utsätts ständigt för den typen av diskriminering i sitt vardagliga liv.

Vardagsrasistiska föreställningar och handlingar måste uppmärksammas för att kunna bemötas och bekämpas. I detta fall spelar NGO:erna en väsentlig roll.

Behov av ekonomiskt stöd till föreningar

Flera föreningsrepresentanter tog upp frågan om behovet av institutionellt stöd för att effektivt kunna genomföra sina olika projekt och initiativ. Även under frågestunden diskuterades detta med tyngdpunkten på ekonomiska resurser. Föreningarna underströk de svårigheter de möter för att kunna bedriva sin verksamhet. De ansåg sig beroende av ekonomiskt stöd men att detta i många fall har blivit indraget. Verksamheterna tycks vara helt utlämnade till olika kommuners förhållningssätt i denna fråga.

När det gäller föreningarnas insats i det omfattande samverkansprojektet mellan föreningar, institutioner och myndigheter för att motverka rasism, främlingsfientlighet och diskriminering verkar frågan om ekonomisk finansieringen ännu mer angelägen. Det behövs ett specifikt samtal kring denna fråga.

Fortsatt samarbete kräver klara och tydliga riktlinjer

Överlag saknas en konstruktiv dialog parterna emellan och

man bör diskutera och fastställa klara och tydliga riktlinjer för fortsatt samarbete. Det är viktigt att klargöra samarbetsparternas specifika roller, samarbetets mål och innehåll och vilka resurser som finns att tillgå. Man bör också fastställa hur dessa resurser ska investeras och redovisas, samt ställa krav på att visa upp konkreta och tydliga resultat.

Konferensen gav parterna möjlighet att diskutera och utbyta erfarenheter. En vidare diskussion kring den ekonomiska frågan, samarbetets form och innehåll och parternas roll och funktion är en nödvändighet. Dessa frågor är ett led i, och en viktig förutsättning för det fortsatta samarbetet.

Konkreta förslag

Här följer kortfattat ett urval av förslag från konferensen.

- Synliggör och bekämpa vardagsrasismen genom att motverka kulturalisering av individer. Individer ses som produkter av kulturer och pekar ut »dom som kommer från *andra* kulturer«.
- Synliggör och bekämpa både tydliga och dolda exempel på vardagsrasism som finns i böcker, media, film och utbildning.
- Gå bakom solidariteten och den uppmålade ytan av jämlikhet och välfärdssamhälle och se verkligheten och de samhällsproblem som finns där.
- Lyft fram arbetslöshet och sociala villkor som hinder för integration istället för att hitta kulturella förklaringar i »patriarkala och bakåtsträvande traditionella invandrarkulturer«.
- Ge institutionellt stöd till frivilligorganisationer för att dessa ska kunna överleva och arbeta effektivt mot rasism och diskriminering.
- Förstärk kontakterna mellan myndigheter och NGO:er.

Avslutande kommentarer

Denna rapport redovisar resultatet av Integrationsverkets arbete med regeringsuppdraget *Samråd och dialog* som genomfördes under hösten 2001. Uppdraget syftar till att skapa forum för dialog och bilda kanaler för samverkan mellan relevanta aktörer i samhället och att sammanställa synpunkter och förslag som kan ge regeringen underlag för fortsatta överväganden kring behovet av ytterligare insatser mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering.

Under perioden genomfördes fem aktiviteter i form av två lokala panelseminarier, en workshop, ett dialogmöte och en konferens. Dessa satte fokus på olika teman:

- man gav perspektiv på invandrade kvinnors dubbla utsatthet
- uppmärksammade muslimers upplevelser och erfarenheter i samband med händelserna i USA den 11 september 2001
- diskuterade diskriminering på institutions- och individnivå
- gav ett internationellt perspektiv på privata advokaters roll i antidiskrimineringsarbetet
- belyste olika sätt att bekämpa strukturell diskriminering och vardagsrasism.

Aktivititeterna ägde rum i Trollhättan, Malmö, Botkyrka och Stockholm. Deltagarna var lokala NGO:er, kommunrepresentanter, myndigheter, lokala politiker, forskare, utländska advokater och andra aktörer. NGO:erna anses vara viktiga aktörer som, med sin erfarenhet och sitt lokalt förankrade arbete, kan bidra med mycket kunskap och ge förslag till förstärkta åtgärder mot rasism och etnisk diskriminering. De bjöds in på grund av sina lokala insatser och sin profilerade verksamhet i frågor om rasism och diskriminering.

Panelseminarium i Trollhättan

Det första panelseminariet ägde rum i Trollhättan. Det hade som främsta syfte att få ett kvinnoperspektiv på diskussionen om rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering. I allmänhet visade seminariedeltagarna svårigheter att ta sig an kvinnofrågan. Kvinnor, främst invandrade kvinnor, visade större engagemang och konkret praktiskt arbete i denna fråga. Med hänsyn till deras engagemang borde det vara viktigt att ge dem mer plats och resurser för att bredda och utveckla deras verksamheter.

På seminariet diskuterade deltagarna invandrade kvinnors dubbla utsatthet, både som invandrare och som kvinna. Denna dubbla utsatthet belystes från både institutionellt och individuellt perspektiv. Generellt har kvinnan svårt att göra sin röst hörd såväl i vardagliga situationer som i olika institutionella instanser och sammanhang.

Kvinnorna underordnas samhällliga värderingar med manliga mönster och tankesätt som norm som ifrågasätter kvinnornas möjlighet och rätt till delaktighet. Denna underordning, som kvinnor i allmänhet upplever, slår ännu hårdare mot invandrade kvinnor.

Männen betraktades inte som passiva aktörer i förhållande till kvinnofrågan. De har en stor del av ansvaret och deras deltagande ansågs vara ett krav för att åstadkomma förändring kring kvinnors situation.

Detta gäller även höga tjänstemän som på individnivå bevarar traditionella manliga värderingar samtidigt som de på institutionsnivå har ansvaret att, genom officiella beslut och policy, ge kvinnor bättre villkor. Detta kan vara en tankeställare om vikten av kvinnors delaktighet, särskilt invandrade kvinnors, och deras rätt att bli representerade och representera i officiella beslutande organ.

Kvinnofridsfrågan behandlades främst av representanter från kvinnliga invandrarföreningar. En alltför stor fokusering på invandrade kvinnor som offer för våld och kränkande behandling bör däremot undvikas. Invandrade kvinnor har olika bakgrunder och förutsättningar. De upplever olika typer av diskriminering som kräver olika åtgärder.

Diskriminering är ett sammansatt problem och dess olika former och nivåer kan vara svåra att uppmärksamma. Invandrade män faller också offer för majoritetssamhällets stereotypa bilder både som invandrare och som män. Som invandrade betraktas de ofta som kulturellt inkompetenta, och som män betraktas de som kvinnoförtryckare och våldsbenägna.

Dialogmöte i Malmö

I dialogmötet med muslimska frivilligorganisationer i Malmö kunde man se exempel på de stereotypa bilder som skapas kring muslimer och där massmedia spelar en mycket viktig roll. Muslimska män beskrivs gärna som terrorister och kvinnoförtryckare, oftast i förhållande till de fredliga och jämlika vita västerländska männen. Även muslimska kvinnor och barn blir föremål för diskriminerande och främlingsfientliga uttryck.

En viktig sak att tänka på i sammanhanget är att inte ursäktas det förtryck och den diskriminering som män i olika etniska grupper utövar över kvinnor med hänvisning till religion och kultur. Diskriminering utövas i olika grader och former i alla samhällen och kulturer. Det gäller att se diskrimineringens alla nyanser.

Panelseminarium i Botkyrka

Kvinnofrågan berördes också i Botkyrkas panelseminarium. Man uppmärksammade kvinnors dubbla utsatthet på institutions- och individnivå, samt könsdiskriminering både inom den egna gruppen och andra grupper.

Invandrade kvinnor diskrimineras av en manlig kultur som råder inom olika institutioner och tjänstemannakårer och som försummar kvinnors situation och behov. De underordnas även en manlig föreningskultur som inte lyfter fram kvinnors specifika problem och som begränsar deras möjlighet till representation och ledarskap.

Invandrade kvinnor i kommunen mår dåligt, saknar mötesplatser och bor isolerade. Av den anledningen borde kvinnofrågan ha en specifik plats i kommunens prioriteringar och i föreningarnas verksamheter.

Skolan sågs som en viktig plats för att på ett tidigt stadium bekämpa rasistiska, främlingsfientliga och diskriminerande attityder och föreställningar. Man kritiserade den svenska skolmodellen för att vara monokulturell och segregering. Det finns skolor där merparten av eleverna har annan etnisk bakgrund än den svenska, och den svenska skolan saknar program som utgår från den mångkulturella befolkningens förutsättningar.

Lösningen på detta ansågs vara att införa mångkulturella och dialoginriktade planer i undervisningen och att utbilda skolpersonal, lärare, tjänstemän och föräldrar i denna riktning. Den nerbantade modersmålsundervisningen diskuterades. Denna undervisning ansågs vara en viktig del av den mångkulturella skolan.

Även svenskars intoleranta syn på människor som talar bruten svenska diskuterades. Kommunen borde införa språk-

stöd för dem som anställs. På det sättet har man möjlighet att utveckla sina språkkunskaper i de fall kommunen anser att brasvenska är högprioriterat.

Panelseminariet i Botkyrka väckte många tankar och förslag. Ett påpekande var att det finns en tydlig bostadssegregation i kommunen. Man föreslog en kartläggning av bostadssegregationen för att kunna motarbeta effekterna av dem.

Flera ställde sig positiva till mångfaldens resurser och påpekade att kommunen borde arbeta utifrån dess förutsättningar. Man ville att kommunfullmäktige skulle prioritera arbetet mot främlingsfientlighet och diskriminering och avsätta pengar till det.

Andra tankar och förslag kretsade kring samarbetet mellan frivilligorganisationer och kommunen. Föreningarna uttryckte sitt behov av ekonomiskt stöd för verksamheten. Några ville att kommunen skulle stödja föreningar utifrån föreningarnas egna visioner och förslag. Andra föreslog ett nära samarbete mellan föreningarna så att de tillsammans blir starkare och kan bemöta ekonomiska problem.

Det föreslogs också att man skulle genomföra gemensamma projekt mellan kommunen och NGO:er. Kommunen ställde sig mycket positivt till förslaget. Men det höjdes också röster för att parterna, i synnerhet föreningar, NGO:erna, ska behålla sitt oberoende och sin roll i samarbetet. Frågor kring samarbete bör därför diskuteras vidare för att klargöra parternas olika roller i detta samarbete.

En ytterligare diskussionspunkt var frågan om representation. Med tanke på kommunens befolkningssammansättning bör invandrade personer vara bättre representerade i kommunens ledning och bland tjänstemän. Personer med utländsk bakgrund kan nyansera både förståelsen för mångfaldens behov och engagemanget i dessa frågor.

Botkyrkapanelseminariet diskuterade vikten av att på kommunal nivå införa en diskrimineringsklausul i den offentliga upphandlingen, som ett sätt att bekämpa institutionell diskriminering. Stora ekonomiska skadestånd betraktades som det bästa sättet att begränsa den typen av diskriminering.

Internationell juristworkshop i Stockholm

Bekämpning av strukturell diskriminering utvecklades vidare vid den workshop som ingick i Stockholmssymposiet om strukturell diskriminering och där de privatpraktiserande advokaternas roll i denna fråga diskuterades. Frågan fick ett internationellt perspektiv genom deltagarna från USA, England och Nederländerna.

De tre inbjudna advokaterna belyste sina respektive länders erfarenheter av antidiskrimineringslagar både ur historiskt och aktuellt perspektiv. Även här behandlades vikten av ekonomiska påföljder som tvångsmedel för att bekämpa strukturell diskriminering.

Den typen av diskriminering är ett djupt förankrat och omfattande samhällsproblem som inte kan lösas med enstaka åtgärder. Den har långa historiska och politiska rötter som måste angripas på olika sätt och från olika håll. Advokaternas roll är väsentlig i denna kamp, men otillräcklig för att ta itu med de strukturella, historiska och sociala grunder som ger upphov till den.

Konferens om vardagsrasism i Malmö

Strukturell diskriminering tar sig uttryck i vardagsrasistiska former. Detta diskuterades på konferensen om främlingsfientlighet och vardagsrasism som genomfördes i Malmö. Vardagsrasism har sin grund i kulturella föreställningar och i en selektiv indelning mellan »vi« och »dom«. Den dominanta kulturen har makt att definiera vad som ska betraktas som rätt eller fel. Den skapar även stereotypa bilder för att definiera sig själv i generellt positiva termer i förhållande till andra etniska eller kulturella grupper som står för de negativt laddade stereotyperna.

Diskussionen om integration är ofta präglad av förutfattade meningar om andra kulturer. Invandrares problem kopplas bort från det sociala sammanhang där de uppstår, och kopplas i stället till invandrarnas kulturella bakgrund och de negativa föreställningar som brukas knytas till den.

Slutkommentar

Integrationsverkets arbete med uppdraget var givande och innehållsrikt. Det gav en bred grund till en vidare diskussion och inspiration till det fortsatta arbetet. Arbetets viktiga slutsatser är att manliga mönster och tankesätt, liksom förvrängda föreställningar om olika etniska grupper, måste bemötas och ifrågasättas för att kunna förändras. Förändringen måste ske både på individuella och strukturella plan. Diskrimineringens olika former och nivåer ska bemötas med en självreflekterande attityd, praktiska åtgärder och en ständig dialog. Dialogen förutsätter bred representativitet, engagemang och samverkan från de olika involverade aktörerna. Men viktigast av allt är att dialogens resultat omsätts i praktiken.

Bilaga I

Begrepp

Under arbetet med dialogverksamheten har det framkommit ett stort behov av definitioner av olika begrepp som används inom området. Inte minst för att dialogen underlättas om deltagarna utgår från en gemensam förståelse av begreppens innebörd. På så sätt kan man förebygga att missförstånd och otydligheter uppkommer.

Nedan redovisas ett mindre antal mycket kortfattade definitioner av de mest förekommande begreppen. Integrationsverket planerar att under 2002 att ge ut en skrift som innehåller mer omfattande definitioner på ett större antal begrepp.

Definitionerna nedan utgår från de begreppsdefinitioner som finns på Integrationsverkets kunskapsportal www.sverige.motrasism.nu.

Rasism

En gemensam utgångspunkt för forskare är att rasism kan beskrivas som en uppsättning teorier, världsåskådningar, rörelser, processer, samhällssystem och handlingar som utgår från tron eller läran om att: 1) människosläktet kan delas in i olika raser folkgrupper, 2) individens, gruppens eller samhällets ras- eller folkgruppstillhörighet utgör dess »väsen«, 3) dessa »väsen« bestämmer och förklarar skillnader i egenskaper, förmågor, begåvningar, färdigheter osv. mellan olika raser, folkgrupper eller individer, 4) utifrån dessa »väsen« kan man identifiera »över«- och »underlägsna« folkgrupper, raser och individer samt rangordna människosläktet från högre till lägre, och 5) att människor kan behandlas därefter med hänvisning till dess »väsen«.

Rasism bör förstås som ideologi, struktur och process. Detta är i sin tur relaterat till de sociala ojämlikheter som grundas på de biologiska eller kulturella faktorer som attribueras åt de som ses eller anses vara »annorlunda«.

Rasism är på så sätt ett av de sociala system av ojämlikheter (andra exempel är kön och klass), som genom olika »berättelser« (diskurser) om »ras«, kultur, religion, men också de handlingar (diskriminering) som legitimeras av dessa berättelser, upprätthåller en grupps privilegierade ställning över en annan

Vardagsrasism

Vardagsrasism är beteckningen på alldagliga situationer som omvandlas till rasistiska situationer. Vardagsrasism är alltså situationer som karakteriseras av att människor reagerar mot andra människor som om dessa vore mindervärdiga på grund av »ras-, kulturell- eller etnisk tillhörighet«.

Det systematiska inslaget i vardagsrasismen är centralt: det handlar om rasism som reproduceras i familjära och vardagliga rutiner på ett för aktörerna förgivet taget sätt. Den produceras och bekräftas genom språk och beteende; på personalmöten, i vardagliga konversationer, jobbintervjuer, filmer, skolböcker, nyhetsrapporter, politisk propaganda, parlamentarisk debatt, akademiska artiklar och i många andra uttalanden. Vardagsrasism utförs av »vanliga människor« liksom av eliten.

Främlingsfientlighet

Begreppet främlingsfientlighet används ofta för att referera till negativa attityder mot personer som invandrat till det svenska samhället. Begreppet kan tolkas utifrån två syften.

I första hand undviker man genom att prata om främlingsfientlighet att beteckna det fenomen man pratar om som rasism, vilket ofta anses vara ett alltför starkt ord förknippat med eugenism.

Eugenism, den biologiska rasismens lära, utgår ifrån att det finns genetiska skillnader som är relevanta och legitima för att rangordna människor i bättre eller sämre sorter eller raser. Det som orsakar främlingsfientlighet mot invandrade personer (här främlingar) skulle enligt den uppfattning vara något annorlunda än dessa eugeniskt rasistiska attityder.

I andra hand rättfärdigar begreppet den fientliga handling som hänvisas bero på sitt associerade begrepp främlingsrädsla. Rädslan till främlingen framstår då som en mänsklig och förstäelig känsla som kan förändras genom närmande och bekantskap. I båda dessa syften finns det en inbyggd gemensam problematik, nämligen att personer som invandrar från vissa bestämda världsdelar automatiskt definieras som främlingar.

Användningen av »mildare« alternativa benämningar som exempelvis »xenofobi«, »främlingsfientlighet« och »främlingsrädsla« kringgår det centrala problemet och försvårar därmed ett nödvändigt medvetandegörande om att det även i det svenska samhället finns rasistiska föreställningar som är djupt rotade i det förgivet tagna.

Kulturrasism

En enkel definition av begreppet kulturrasism är att det är idéer och tankar om rasmässiga 'väsen', egenskaper, färdigheter och förmågor som uttrycks i termer av kultur och kulturell tillhörighet. Begreppet kulturrasism utgår från två begrepp - kultur och rasism. Båda är innehållsrika och komplicerade begrepp. Därför har dessa definierats och beskrivits var för sig.

Kultur

Ordet kultur används nästan reflexmässig av många människor, särskilt i debatten om invandrade. Samtidigt räknas begreppet kultur till ett av de svåraste begreppen inom samhällsvetenskapen. Redan på 1960-talet identifierade man inte mindre än 200 olika definitioner av begreppet kultur. För att undvika förvirring brukar man skilja mellan två huvudsakliga innebörder av kultur: det antropologiska kulturbegreppet och det snävare estetiska kulturbegreppet.

Enligt den antropologiska definitionen utgör kultur en vid uppsättning värderingar, ritualer, traditioner och sedvänjor som skapas av människor för att förstå, tolka och ge mening i världen. I linje med denna syn räknas även erfarenheter samt existens- och livsvillkor som en del av en kultur.

Den estetiska definitionen tar istället fasta på kultur som konstnärliga, litterära och symboliska artefakter - till exempel musik, dans, film, konst, och arkitektur. I den estetiska synen på kultur intar smak, uppskattning, och åtnjutning av det som anses vara fint eller vackert en central plats. I folkmun brukar denna kultur ofta betraktas som »fin kultur«, elitens kultur eller rentav kultur

I likhet med andra mekanismer för att dra gränser används kultur för att identifiera och etablera det som är 'vårt' och acceptabelt, gentemot det som räknas som främmande och oacceptabelt i »de Andras kultur«. Således blir kultur en viktig markör av identitet och skillnader i termer av »vi och de«, till exempel när »muslimsk kultur« framställs vara oförenlig med »västerländsk kultur«.

Men kulturella företeelser och värderingar är inte neutrala. De är nära knutna till politik, makt och kontroll. Att ha makt över kulturen och de olika medier, som kultur uttrycks i, innebär att kunna påverka hur åsikter, synsätt och värderingar skapas. Genom kontroll över till exempel media eller filmindustri utövas även kontroll över vilka kulturella fenomen som blir normgivande och anses legitima.

Etnisk diskriminering

Diskriminering innebär en viss typ av särbehandling som direkt eller indirekt missgynnar, kränker och/eller begränsar individens handlingsutrymme och valmöjligheter inom olika delar av samhällslivet, och som också kränker individens personliga integritet.

Denna särbehandling görs utifrån sociala kategorier, t.ex. man/kvinna, svenskar/invandrare, heterosexuell/homosexuell/bisexuell, majoritet/minoritet etc. Särbehandlingen beror på vilken kategori man anses tillhöra eller identifierar sig med.

Denna särbehandling går ut på att samtidigt indela, åtskilja och hierarkisera individer eller grupper, dvs. att underordna en individ eller grupp genom att behandla en annan individ eller grupp på ett mer gynnande och positivt sätt (överordna) på grund av dessa kategorier.

Diskriminering är ett brott mot principen om rätten till lika-behandling, som är den främsta grunden i deklarationen om FN:s mänskliga rättigheter. Diskriminering är en av de sociala handlingar som medvetet eller omedvetet upprätthåller en viss typ av samhällelig (makt)struktur som missgynnar en särskilt grupp.

Strukturell/institutionell rasism

Strukturell/institutionell rasism är aktiva och oftast osynliga handlingsmönster och processer som gynnar individer och grupper från majoritetssamhället och samtidigt utgör hinder för minoritets- och immigrantgruppernas deltagande i samhällslivet.

Institutionell rasism uppkommer när regler, normer och vedertagna handlingsmönster (praxis) hos samhällsinstitutioner, som t.ex. skolan och universiteten, innebär en begränsning - och också ett hinder - för vissa etniska minoriteter och invandrargrupper att uppnå lika möjligheter som resten av samhället.

Strukturell rasism uppstår när samhällsstrukturer, t.ex. rätts-systemet, utbildningssystemet etc., och det politiska systemet exkluderar etniska minoriteter och/eller immigrantgrupper från att delta i samhällslivet på samma villkor som övriga medborgare.

Trots att den generella definitionen av rasism är teorin om en hierarki, enligt vilken en »ras« är överlägsen andra »raser«, har rasismbegreppet olika nivåer. Professorn i filosofi Étienne Balibar (1991) säger att det inte finns bara en sorts rasism, utan många former av rasism. Man använder sig av olika termer för att fånga in rasismens olika nivåer och yttringar, som t.ex.: »vardagsrasism«, »kulturell rasism«, »institutionell rasism« och »strukturell rasism«.

Bilaga 4

Maria Kruttsen, psychologist and project leader at the Swedish Integration Board, and police officers Christer Nyberg and Lennart Kanth.

Workshop 5. What can be done to counteract structural discrimination? – a green paper for the EU.

Professor Tom Burns, sociology professor at Uppsala University presents a coming report. Several scholars give comments and contributions: **Laura Balbo, Birgitta Busch, Gerard Delanty, Hans-Ingvar Roth, Nicos Trimikiniotis**, & others.

16.45 – 17.15 Summary of the workshops and final comments

19.00 The Swedish Integration Board invites the symposium participants to a multicultural evening including a reception and dinner.

Lokal: Adressenkansans riksförbund (ASR), Böhngatan 25, Tinnerbana till Skarsnall.

Plats
för
porta

Seminars-integration
Box 7177
103 88 Stockholm

Anmälan till konferensen ska skeas **senast 10 november** till Integrationsverkets konferensansvarig ASR, på fax nr 08-7022424 eller skickas per e-post till seminarsintegration@notnull.com. Per post kan anmälningar skickas till: Seminarsintegration Box 7177 103 88 Stockholm

Även angående andra praktiska frågor kan du ringa vänds sig till ASR på tel nr 08-702 29 15.

Begäran om deltagande. Fört till kvart ...

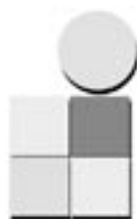
Anmälan till symposium dag 1 _____ personer

Anmälan till middag dag 1 _____ personer

Anmälan till NGO forum dag 2 _____ personer

Anmälan till middag dag 2 _____ personer

_____
Namn: _____
_____
Organisation: _____
_____
Telefon: _____
_____
E-mail: _____

INTEGRATIONSVERKET

SYMPOSIUM ON STRUCTURAL DISCRIMINATION

Norra Latin
Norra Bantorget
Stockholm
7-8 December 2001

DEC
7

INTEGRATIONSVERKET

SYMPOSIUM ON STRUCTURAL DISCRIMINATION

International contributions to targeting structural discrimination

Racism and ethnic discrimination are still current issues in Sweden. Structural discrimination is an issue that is often discussed in this context but it is unclear what this concept means and how it can be counteracted. During the symposium several internationally recognized researchers will examine the issue of structural discrimination from different perspectives. The afternoon session will focus on workshops related to different aspects of structural discrimination.

7 December 2001

- 8.30 - 9.00 Reception and coffee
- 9.00 - 9.10 Opening comments by the Swedish Integration Board, **Abdullah Aress**, chief of staff.
Moderator: **Tom R. Burns**, Professor, Sociology, Uppsala University

KEYNOTE SPEAKERS

- 9.15 - 9.45 "Issues of structural, institutional and everyday racism: Europe as a racialized society"
Laura Balbo, former minister of the Italian government, Professor, Ferrara University, Milan, Italy
- 9.45 - 10.00 "Structural discrimination: The Role of the Media"
Birgitta Busch, Professor, Head of the Centre of Intercultural Studies, Klagenfurt University, Austria
- 10.30 - 10.45 Pause
- 10.45 - 11.15 "Structural Discrimination: The Role of the Swedish Educational System, Media and Authorities"
Masoud Kamali, Associate Professor, MidSweden University

- 11.15 - 12.00 Panel discussion
Laura Balbo, **Birgitta Busch**, **Masoud Kamali** and **Alexandra Alund**, Professor in Sociology, Linköping University

- 12.00 - 13.30 Lunch

WORKSHOP PROGRAM

13.30 - 15.00

- Workshop 1.** Vad menas egentligen med strukturell diskriminering? Vad säger samhällsvetenskapen?
Workshop (på svenska) leds av: **Göran Dahl**, Docent i Sociologi, Lunds University and **Masoud Kamali**, Docent in Sociology, MidSweden University.

- Workshop 2.** What is actually meant by structural discrimination? Different approaches and experiences.
Workshop is chaired by **Tom R. Burns**, professor. Several scholars present working papers (available for the workshop participants).

Gerard Delanty, University of Liverpool, England; **Laura Balbo**, University of Ferrara, Italy; **Fred Hendricks**, University of Rhodes, South Africa; **Rogers Hollingsworth**, University of Wisconsin, Madison; **Cas Mudde**, University of Edinburgh, Scotland; **John Rex**, University of Warwick, England; **Carlo Ruzza**, University of Trento, Italy; **Christian Scherrer**, Director ICOR-RECOR, The Netherlands; **Carl-Ulrick Schierup**, National Institute for Working Life and Linköping University

- Workshop 3.** Do private lawyers have a role in fighting structural discrimination?

An international panel discussion presenting the practical experiences of several foreign legal experts discrimination cases. To be followed by a discussion of the possible role of private lawyers in Sweden - as lawyers in individual criminal and/or civil cases, as observers of racism in the legal system, as advisors to NGOs, etc.

Moderator: **Paul Lappalainen**, J.D. jur.kand., Legal expert, Swedish Integration Board

Nicos Trimikliniotis, currently assistant professor in Sociology, Cyprus. Formerly a barrister in England. Focus on discrimination litigation. Part of an EU advisory group.

Jerry Lephardt, Member of the Connecticut Bar Association. Expert on discrimination litigation in the US. Legal advisor for several NGOs.

Ralph Du Long, human rights lawyer, Netherlands.

- 15.00 - 15.30 Coffee break

15.30 - 16.45

- Workshop 4.** Varför är det svårt för polisen att motverka rasistiska brott? Finns det problem med attityder inom polisorganisationen? (Why is it difficult for the police to counteract racial crimes? Are there problems with attitudes within the police force?)

Bilaga 5

LÄNSSTYRELSEN I SKÅNE LÄN OCH INTEGRATIONSVERKET HÄLSAR ER VÄLKOMNA TILL KONFERENSEN

Främlingsfientlighet och vardagsrasism

– hur förebygger och motverkar vi det?

Plats: Jeriko, Spångatan 38, Malmö

Tid: Tisdagen den 11 december 2001, kl. 13.30 – 16.30

Arrangör: Länsstyrelsen i Skåne län och Integrationsverket

Konferensen som är avgiftsfri vänder sig till tjänstemän på förvaltningar samt till aktiva inom föreningslivet i Skåne. Syftet med konferensen är att i ett forum diskutera begreppen "främlingsfientlighet" och "vardagsrasism" med några av de aktörer som berörs av detta samt hur vi går vidare med att motverka och förebygga dessa företeelser i samhället.

Program

13.30	Orlando Piñero , Kulturföreningen "Jeriko"
13.40	Musik
13.50	Masoud Kamali , docent i sociologi, Uppsala universitet "Vardagsrasism, vad är det?"
14.30	Paneldebatt: Hur förebygger vi och motverkar vardagsrasism och diskriminering? Moderator: Luciano Astudillo , Politisk sekreterare i Malmö Kommun, Ordförande i Integrationsgruppen för "socialdemokratiska arbetarepartiet" Paneldeltagare: Christina Mironidou , Grekiska föreningen Muhamed Khorshid , Irak Turkmenska föreningen Ewa Bolanowski , Antidiskrimineringsbyrån, Malmö Kristina Larsson , Antidiskrimineringsservice, Malmö José Alberto Diaz , samordnare för insatser mot diskriminering, Integrationsverket Paul Lappalainen , jurist, Integrationsverket
15.15	Kaffepaus
15.40	Frågestund och allmän diskussion med panelen
16.20	Avslutning, Luciano Astudillo

VÄLKOMNA!

Deltagarlista

Tahmoures Yassami, Iransk-svenska föreningen, 040-79 735, isf@Sverige.nu
 Burhan Misirli, Värner Rydenskolan, 040-34 36 68, burhan.misili@malmo.se
 Ann Marie Bengtson, Malmö Stad, 040-34 61 29, ann-marie.bengtson@malmo.se
 Rishan Aregoli, Nationellt Exempel, Rosengård, 040-34 42 91, rishan.aregoli@malmo.se
 Birgitta Alriksson, Introduktionskurser för invandrarelever, 040-34 69 94, birgitta.alriksson@malmo.se
 Sofia Hörnlén, Kvarterslyftet, Unginfo & Rektor, 040-34 54 41, sofia.horlen@malmo.se
 Catarina Göransson, Klippans gymnasieskola, catarina.goransson-malmgren@klippan.se
 Charlotte Sjövall, SDF Kirseberg, Malmö, 040-34 60 51, charlotte.sjovall@malmo.se
 Margareta Axelsdotter, Flyktingsamordnare, Ängelholm, arm5615@kommun.engelholm.se
 Åse Olsson, Socialsekreterare, Ängelholm
 Gun Sjöquist, Flyktningassistent, Ängelholm
 Ann-Charlotte Gagné, Chef PraktikService/Manager, Malmö Stad, 040-34 23 21, ann-charlotte.gagne@malmo.se
 Matti Laukkanen, projektledare, SDF Hyllie, Malmö, 040-34 70 56, matti.laukkanen@malmo.se
 Dan Sandqvist, Sysselsättning & Integration, SDF Hyllie, 040 – 34 70 55, dan.sandqvist@malmo.se
 Martina Paulsson, Röda Korset, 040-97 43 45, martinapaulsson@hotmail.com
 Kenneth Gravin, Förbundssekreterare, Kommunförbundet, 046-71 99 45, kenneth.gravin@skane.komforb.se
 Annika Petersen, Röda Korset, 040-97 34 49, akinnape@hotmail.com
 Madeleine Zadig, Projektsamordnare för AETA, SDF Hyllie, 040-49 18 93, madeline.zadig@malmo.se
 Hanne Fischer, Skolsköterska, Slottsstadens skola, Malmö, 040-34 72 01, hanne.fischer@malmo.se
 Henrik Anagrius, Slottsstadens skola, Malmö, 040-34 72 01, henrik.angrius@malmo.se
 Kristina Warming, Eslövs Bistands center, Eslöv, 0413-16 954, kristina.warming@swipnet.se
 Vesna Ramljak, AUC, SDF Hyllie, Malmö, 040-34 70 53
 Kahlid El-Haj, AUC, SDF Hyllie, Malmö, 040-34 70 53
 Eva-Lena Palm, AOU, SDF Hyllie, Malmö, 040-34 42 24, eva-lena.palm@malmo.se
 Arjumand Carlstein, Islamic Center, Malmö, 0707-13 13 98, arjumandarini@hotmail.com
 Sofia Becirov, Islamic Center, Malmö, 0707-17 38 07, sofia.becirov@telia.com
 Annica Ericsson, Läsesalongen/kvarterslyftet, Malmö, 040-34 59 56, annica.ericsson@malmo.se
 Karin Skoglund, Röda Korset, nirak7@hotmail.com
 Katarina Carlzen, Röda Korset
 Sonny Bengtsson, Röda Korset
 Kennet Hagelin, Familjebasen Rosengård, Malmö, 040 – 34 55 60, kennet.hagelin@malmo.se
 Lisbeth Kroon Hofbauer, Utbildningsförvaltningen, Malmö, 040-34 32 26, lisbeth.hofbauer@malmo.se
 Gun Petersson, Arbetsmarknadssekreterare, SDF Hyllie, 040-34 42 34, gun.petersson@malmo.se
 Jasmin Safic, IOF, socialförvaltningen, Eslöv, 0413-62 407, info.invandrare@eslov.se
 Lars Ahlström, Adm. Chef, SDF Södra Innerstaden, 040-34 36 56, lars.ahlstrom@malmo.se
 Turid Lundqvist, PraktikService/Manager, Malmö Stad, 040-34 23 21
 Bertil Baekström, PraktikService/Manager, Malmö Stad, 040-34 23 21
 Bengt-Ivar Thomasson, PraktikService/Manager, Malmö Stad, 040-34 23 21
 Göran Denker, PraktikService/Manager, Malmö Stad, 040 – 34 23 21
 Mohsen Abtin, Internationella socialdemokratiska fören, Lund, 0705-14 78 14, mohsen.abtin@telia.com
 Titti Ekstrand, Tidskriften Mana, titti_mana@inbox.as
 Fariba Vazirizadeh, Integrationsteamet, Helsingborg, 042-10 73 41, fariba.vazirizadeh@stad.helsingborg.se
 Annika Karlsson, Vård & hälsogymnasium, Malmö, 040-34 32 27, annika.karlsson@malmo.se
 Layla Saleh, Storstadsstämningen, SDF Rosengård, 040-34 42 92, layla.saleh@malmo.se
 Abbas Adnan, De demokrat. irakiernas fören. i Skåne, 046-15 17 53
 Kodra Alhir, Kriscentrum, Malmö, 040-34 41 42, kodra.alhir@malmo.se
 Agneta Ramlid, Projektledare, Föräldrasamtal, Malmö, 040-46 69 92, agneta.ramild@hotmail.com
 Lucyna Nordqvist, Multi-etnisk kvinnoförening, Malmö, 0709-45 04 83, lucyna@nordqvist.com
 Elizabeth Wolf, Multi-etnisk kvinnoförening, Malmö

Ulla Hahne, Multietnisk kvinnoförening, Malmö
 Hutham Alhajaj, Multietnisk kvinnoförening, Malmö
 Laurent Lawson, lawsonlaurent@hotmail.com
 Alamin Haefa, Irakiska kulturföreningen, Malmö, 040-96 93 48
 Inger Rylander, Kompassens öppna förskola, Malmö, 040-81 726
 Karin Lindqvist, Kompassens öppna förskola, Malmö, 040-81 726
 Carina Ivarsson, Polisen, utlänningsenheten, Lund, 046-16 52 13, polisenlund@hotmail.com
 Hilda Folestam, Polisen, utlänningsenheten, Lund, 046-16 52 13, polisenlund@hotmail.com
 Krystof Laczak, Storstadssatsningen, Malmö, 040-34 40 99, krystof.laczak@malmo.se
 Roberto Vozzi, Röda korset, konsulent, Malmö, 040-51 20 94, Roberto.Vozzi@redcross.se
 Asha Omar, Hälsoinformatör, SDF Hyllie, Malmö, 040-34 42 47, asha.omar@malmo.se
 Susak Raif, Sysselsättning & integration, SDF Hyllie, 040-34 42 47, susak.raif@malmo.se
 Daniel Koverman, Judiska församlingen i Malmö, 040-23 55 15, jfm@algonet.se
 Lotta Malm, Bostadssektion, SDF Södra Innerstaden, 040-34 38 96
 Anne Åberg, Bostadssektion, SDF Södra Innerstad, 040-34 38 96
 Karl-Åke Gidlöv, Bostadssektion, SDF Södra Innerstad, 040-34 38 96
 Besa Ibrahim, Bostadssektion, SDF Södra Innerstad, 040-34 38 96
 Detlef Schultze, Bostadssektion, SDF Södra Innerstad, 040-34 38 96
 May Alm, Kurator, Munkhätteskolan, Malmö, 040-34 66 47, may.alm@malmo.se
 Ulrica Borgström, Mångfaldssekreterare, SDF Hyllie, 040-34 54 01, ulrica.borgstrom@malmo.se
 Kabalaie Mohamed, Röda Korset, 040-51 20 99
 Susanne Larsson, Trelleborgs kommun, 0410-53 172, susanne.larsson@trelleborg.se
 Henrik Eklundh Paglert, SDF Södra Innerstad, Malmö, 040-34 51 42, h.eklundh@malmo.se
 Peter Hallin, SDF Södra Innerstad, Malmö, 040-34 51 42, peter.hallin@malmo.se
 Lisa Jonasson, Introduktionsenhet, SDF S. Innerstaden, 040-34 51 21, lisa.jonasson@malmo.se
 Lars Lindsjö, Introduktionsenhet, SDF S. Innerstaden, 040-34 51 21, lars.lindsjö@malmo.se
 Patricia Hellqvist, Introduktionsenhet, SDF S. Innerstaden, 040-34 51 21, patricia.hellqvist@malmo.se
 Gunilla Jungner, Dammfriskolan, Malmö, 040-91 72 77, gunilla.jungner@malmo.se
 Sam Almqvist, Pingstkyrkan, Eslöv, 0413-166 10, samalmqvist@telia.com
 Susann Dako, Student, Malmö Högskola, 040-611 64 10, dakosusann@hotmail.se
 Göran Holmberg, Stadsrevision, Malmö, 040-34 19 68, goran.holmberg@malmo.se
 Patricia Tofft, Kvarterslyftet, SDF S. Innerstaden, 040-34 56 18, patricia.tofft@malmo.se
 Nidal Al-Mudafar, Kvarterslyftet, SDF S. Innerstaden, 040-34 56 18, indal.almudafar@malmo.se
 Marie Hendra, Kvarterslyftet, SDF S. Innerstaden, 040-34 56 18, marie.hendra@malmo.se
 Kerstin Eskilsson, Skola Trelleborg, 0410-53 578, kerstin.eskilsson@trelleborg.se
 Thomas Strand, Polismyndigheten i Skåne, 040-20 31 53, tomter58@hotmail.com
 Mohammed Abdul Hussein, Irakiska kulturförening, 073-63 76 193, enoz2002@yahoo.se
 Mahini Kiwi, Antidiskrimineringsbyrån i Skåne, 040-44 68 63
 Ingrid Tufvesson, Antidiskrimineringsbyrån i Skåne, 040-44 68 63
 Nada Jakisevic, Antidiskrimineringsbyrån i Skåne, 040-44 68 63
 Susanna Gremesperger, Antidiskrimineringsbyrån i Skåne, 040-44 68 63
 Jerzy Wiekowski, Antidiskrimineringsbyrån i Skåne, 040-44 68 63
 Lars Egertz, Invandrarservice, Malmö, 040-34 19 84, lars.egertz@malmo.se
 Katarina Rikovski, Invandrarservice, Malmö, 040-34 19 81, katarina.rikovski@malmo.se
 Joonas Terje, DataLingua, Malmö Stad, 040-34 11 63, joonas.terje@malmo.se
 Margareta Henriksson, SDF Rosengård, Malmö, 040-34 42 88, margareta.henriksson@malmo.se
 Kurt Westlund, Rektor, Latinskolan, Malmö, kurt.westlund@malmo.se
 Bo Malm, Socialekreterare, Ängelholm
 Susanne Månsson, Kulturkompani, Malmö, 040-97 39 06, susanne.m.mansson@malmo.se
 Mathias Blob, Köpenhamns Universitet, 0704-50 29 22
 Sahudin Sedarevic, Malmö, sahudins@hotmail.com

Sead Ltifov, Malmö, 073-65 89 650, latifovsead@hotmail.com
Adrian Kaba, Islamic Centers ungdoms fören., Malmö, 073-96 98 277, adrian_best@hotmail.com
Snezana Mitrovic, GS Media, Malmö, 040-92 53 21, sg-media@telia.com
Marie Munter, Kvarterslyftet/läsesalongen, 040-34 59 56, marie.munter@spray.se
Kerstin Larsson, Öresundsgymnasiet, Malmö, 040-34 32 46, kerstin.larsson@malmo.se
Viveca Olsson, Barn Och Ungdomschef, Helsingborg, Viveca.Olsson@stad.helsingborg.se
Linda Svensson, Slottsstadens skola, Malmö, 040-34 72 01
Philips Thuresson, Slottsstadens skola, Malmö, 040-34 72 01
Enrique Perez, Malmö Högskola, 040-665 74 72, Enrique.Perez@hs.mah.se
Cecilia Möller, Folkuniversitet, Malmö, 040-69 18 390, cecilia.moller@folkuniversitet.se
Kristina Sjöholm, SDF Kirseberg, Malmö, 040 – 34 60 54, kristina.sjoholm@malmo.se
Therese Jädert, SDF Kirseberg, Malmö, 040-34 60 54, therese.jadert@malmo.se
Ellinor Lindqvist, SDF Kirseberg, Malmö, 040-34 60 54, ellinor.lindqvist@malmo.se
Jenny Trulsson, Perspektivgruppen, Länsstyrelsen, jetr@m.lst.se
Sigrid Ullberg, Perspektivgruppen, Länsstyrelsen, siul@m.lst.se
Ulf Pauli, Perspektivgruppen, Länsstyrelsen, 040-25 23 33, ulpa@m.lst.se
Catharina Milankovic', Perspektivgruppen, Länsstyrelsen, 040-25 23 26, cami@m.lst.se
Esmaeil Salehi, Perspektiv gruppen, Länsstyrelsen, 040-25 22 89, essa@m.lst.se

Medverkande:

Luciano Astudillo, Politisk sekreterare i Malmö kommun och ordförande i integrationsgruppen för "socialdemokratiska arbetarepartiet"
Massod Kamali, Docent i sociologi, Uppsala universitet
Ewa Bolanowski, Antidiskrimineringsbyrå, Malmö
Kristina Larsson, Antidiskrimineringservice och Invandrar politiska föreningen, Malmö
Muhamed Khorshid, Irak Turkmeniska föreningen, Malmö
Christina Mironidou, Grekiska föreningen, Malmö
Jose´ Alberto Diaz, Samordnare för insatser mot diskriminering, Integrationsverket
Paul Lappalainen, Jurist, Integrationsverket